

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 18 (5175) 6 мая 2022 г.

ISSN 0024-4686

Феномен
вяртання
стар. 5

Коды
колераў
стар. 12

Час
цудаў
стар. 15

Незагойнай застаецца рана...

Мемарыяльны комплекс «Трасцянец» з цэнтральным манументам «Вароты памяці» стаў уважальным і ўважальным аднаго з наймацнейшых мастацкіх вобразаў, прысвечаных тэме Вялікай Айчыннай вайны. Велізарныя прычыненні створкі брамы, у якія нібы ўціснуты фігуры вязняў... Калючы дрот ахінае целы, не дае людзям вырвацца з палону... Кампазіцыя — увекавечанне памяці вязняў аднаго з найбуйнейшых у Еўропе канцлагераў, сімвал асуджэння палітыкі нацызму ў адносінах да насельніцтва ўсёй Еўропы.

У аснову ідэі аўтар Канстанцін Касцючэнка заклаў вобраз Царскай брамы — адметны погляд сучасніка на падзеі вайны ў лагеры смерці Трасцянец. Між іншым, манумент, па словах скульптара, стаў магчымы ў тым ліку дзякуючы дапамозе жывапісца Міхаіла Савіцкага. Канстанцін Касцючэнка ў той час працаваў у майстэрнях народнага мастака СССР і героя Беларусі, шмат размаўляў з ім не толькі пра творчасць, але і пра вайну. Але нягледзячы на апекаванне і дапамогу знакамітых творцаў, якія ўдзельнічалі ў працэсе стварэння кампазіцыі, галоўнай для аўтара «Варот памяці» стала пахвала дзядулі Аляксандра Адамавіча, які прайшоў Вялікую Айчынную.

Апошнія дзесяцігоддзі слова «Трасцянец» на слыху, аднак не ўсе ведаюць, што яно аб'ядноўвае некалькі месцаў масавага знішчэння людзей: гэта ўрочышчы Благаўшчына, Шашкоўка і сам лагер. Тут некалькі гадоў гінулі савецкія военнапалонныя, яўрэі Беларусі і заходнееўрапейскіх дзяржаў, падпольшчыкі і партызаны, жыхары Мінска... Гэта вялікая незагойная рана не толькі Беларусі, але і ўсяго свету. Многія зацікаўлены ў тым, каб вывучэнне гісторыі лагера смерці ў Трасцянец было як мага больш шырокім. І працы па даследаванні фактаў злачынстваў і увекавечанні памяці ахвяр яшчэ шмат. Тычыцца гэта не толькі Трасцянца.

«ЛіМ»-акцэнт

Свята. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў віншаванне работнікам сферы інфармацыі і сувязі з прафесійнымі святамі — Днём друку і Днём работнікаў радыё, тэлебачання і сувязі. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што супрацоўнікі сродкаў масавай інфармацыі і спецыялісты, якія забяспечваюць работу камунікацыйных сістэм, па сутнасці знаходзяцца на перадавой інфармацыйнага фронту, дзе ідзе бескампрамісная бітва за розумы і душы людзей: «Мы ніяк не можам прайграць тым, хто мае намер адмяніць нашу гісторыю і культуру, а заадно самую дзяржаву і беларускі народ». «Ваша высакародная місія — не проста выпускаць газету або тэлеэпаграф, а данесці да чалавека жыватворнае слова праўды, якое дапамагае яму падняцца над штодзённым, надае сілы для стварэння, робіць яго сапраўдным патрыётам Айчыны», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Духоўнасць. Прэзідэнт Беларусі прыняў удзел у цырымоніі адкрыцця помніка першаму Патрыяршаму Экзарху ўсё Беларусі мітрапаліту Філарэту. Бронзавы манумент устанавілі каля цэнтральнага ўвахода ў Свята-Духаў кафедральны сабор. У цырымоніі таксама ўдзельнічаў Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін, Патрыяршы Экзарх усё Беларусі. Як падкрэсліў беларускі лідар, гэта помнік вялікаму сучасніку, Герою Беларусі, чалавеку, які быў не толькі духоўным айцом, але і сумленнем нацыі. «Ён заўсёды гаварыў: «Дзе служыш — там і Радзіма». І даказаў усім сваім жыццём, што яго лёсам, яго Айчынай была наша Беларусь. А мы былі яго вялікай любімай сям'ёй», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. Прэзідэнт і мітрапаліт Веніямін ускладлі кветкі да манумента і пасля цырымоніі наведалі храм, дзе запалілі свечкі каля Распяцця. Уладыка падарыў Кіраўніку дзяржавы абраз з асабістага збору мітрапаліта Філарэта. Над стварэннем манумента працаваў аўтарскі калектыв пад кіраўніцтвам скульптара Андрэя Хаяноўскага.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Расійскай Федэрацыі Філіпа Кіркова з 55-годдзем. «Вы пакарылі сэрцы шматмільённай глядацкай аўдыторыі сваім унікальным талентам, яркім тэмпераментам і выключнай індывідуальнасцю, — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. — На беларускай зямлі Вас любяць і ведаюць як даўняга сябра нашай краіны і выдатнага артыста, кожная сустрэча з якім — доўгачаканае падзея і сапраўднае свята добрага настрою». Беларускі лідар выказаў упэўненасць, што жыццесцявардальная творчасць артыста яшчэ многія гады будзе дарыць радасць прыхільнікам і садзейнічаць аднагоду двух брацкіх народаў.

Прысвячэнне. Мастаўная выстаўка «Пямяць пакаленняў» адкрылася ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі (Палац мастацтва) у Мінску. Яна прысвечана Дню Перамогі і паказвае, як мастакі ваеннага і пасляваеннага часу, а таксама сучасныя творцы інтэрпртуюць тэму вайны, патлумачыла БелТА першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталля Шаранговіч. Наведвальнікам будзе вельмі цікава паглядзець, як развівалася ўяўленне аб ваенных падзеях у розных мастакоў старэйшага і маладшага пакаленняў. Да таго ж экспазіцыя адметная тым, што многасастаўная. Выстаўку плануець паказаць не толькі ў Мінску. Адрозна пасля дэманстрацыі ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі яна будзе падзелена на тры роўныя часткі і адкрыецца ў трох розных месцах: Бабруйскім мастацкім музеі, Слуцкай мастацкай галерэі і Валожынскім краязнаўчым музеі.

Пямяць. Брэсцкі абласны краязнаўчы музей падарыў выстаўку «Жывыя радкі вайны», паведаміла БелТА. Экспазіцыя расказвае аб рабоце ваенна-палявой пошты і франтавых пісьмах у гады Вялікай Айчыннай вайны. Музейныя работнікі сабралі больш за 300 падметаў. Асаблівую цікавасць выклікаюць пісьмы франтавікоў, якія яны пісалі сваім родным і блізкім. Карэспандэнцыя доўгі час беражліва захоўвалася ў сем'ях, затым яе перадалі ў абласны музей. У фондах налічваецца 138 франтавых пісем. Амаль усе яны ўпершыню прадстаўлены публіцы. Экспазіцыю дапоўнілі арыгіналамі з іншых калекцый: дакументальнай, фотадакументальнай, фалерыстыкі, жывапісу, графікі, рэчывай і іншых. Упрыгажэннем сталі тэматычныя карціны і плакаты. Для выстаўкі з прыватнай калекцыі ўдалося атрымаць больш за 30 тэлеграм, адпраўленых у 1941—1945 гады.

Конкурс. Міністэрства культуры праводзіць конкурс эскізных праектаў на стварэнне манумента беларускаму пісьменніку Змітраку Бядулю. Паўдзельнічаць у творчым спаборніцтве могуць аўтары або аўтарскія калектывы скульптараў і архітэктараў, якія ўжо маюць або атрымліваюць адпаведную прафесійную адукацыю. Заданне для ўдзельнікаў — стварыць партрэтную выяву Змітрака Бядулі на надмагільным манументе. Заяўкі прымаюцца да 27 мая, паведамлілі ў прэс-службе міністэрства. З больш падрабязнай інфармацыі аб умовах можна азнаёміцца на сайце Міністэрства ў раздзеле «Конкурс». Работы па стварэнні надмагільнага манумента Змітраку Бядулю будуць весціся за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэту і спонсарскіх сродкаў.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Адказнасць за слова

На сходзе Мінскага абласнога аддзялення СПБ падвялі вынікі работы, выбралі новых старшыню і яго намесніка. У планах пісьменніцкай арганізацыі — творчая праца, літаратурна-асветніцкая дзейнасць, пошук новых талентаў.

Мінская абласное аддзяленне — другая (пасля Мінскай гарадской) па колькасці арганізацыя СПБ. Апошнім часам назіраўся яе прыкметны рост, а гэта азначае, што багатая на таленты Міншчына гаворыць сваё важнае слова і ў сучаснай айчыннай літаратуры. Напрыклад, за мінулы год з-пад пераа літаратараў Мінскага рэгіёна выйшла 62 кнігі агульным тыражом 30 тысяч экзэмпляраў. Штогод выдаюцца калектывныя зборнікі, змест якіх адпавядае патрэбе часу: «Ад калыханкі да забавлянік», «У вянок свята беларускага пісьменства», «Карані», «Няўжо забыцца можна пра вайну», «Абярэг».

У справаздачы называліся і многія іншыя дасягненні літаратараў, звязаныя са сцэнарнай справай, перакладчыцкай дзейнасцю, удзелам і перамогамі ў літаратурных конкурсах рознага ўзроўню, сяброўствам з пісьменніцкімі арганізацыямі іншых краін. Была звернута ўвага на Клуб кампазітараў і паэтаў «Жывіца», створаны ў 2002 годзе на базе дзяржаўнай установай «Мінскі абласны цэнтр народнай творчасці». Паводле кіраўніка клуба Ірыны Карнаухавай, за 20 гадоў членамі СПБ сталі 27 паэтаў, чый талент яскрава раскрыўся ў самадзейнай арганізацыі.

Гаварылі на сходзе не толькі пра здзейсненае, бо жыццё вельмі хутка ўносіць карэктывы і трэба неадкладна рэагаваць на выклікі часу.

— Фэйкі і дэзынфармацыя выкарыстоўваюцца ў якасці інструмента маніпулявання грамадскай свядомасцю. Відэаочная хлусня становіцца зброяй у інфармацыйнай вайне, — заўважыла ў сваім выступленні першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах. — У сваю чаргу мастацкае слова нясе сапраўдныя каштоўнасці. Яно дапамагае вызначыцца ў разуменні добра і зла, супрацьстаіць разбуральнаму ўплыву на псіхалогію чалавека. Вось чаму зараз пісьменніку важна быць як мага бліжэй да свайго чытача, весці з ім шчырую гаворку аб важнасці не паддавацца на танныя сенсацыі, узважана ставіцца да нізкапробных навін. Вядома, на якім высокім узроўні ўлады ставіцца да сацыяльна-эканамічнага развіцця цэнтральнага рэгіёна Беларусі, які прыгожы выгляд маюць райцэнтры Міншчыны. А мы, пісьменнікі, нясеём духоўнасць, культуру. Час патрабуе ад нас быць на вострыні падзей, і мы павінны трымаць марку.

Было відэаочна, што і іншыя выступоўцы з хваляваннем ставіцца да праблем маральнага стану грамадства. Яны выказвалі сваё бачанне тых або іншых праблем, прапаноўвалі шляхі іх вырашэння. Напрыклад, Марына Лайкова з Барысва пазнаёміла са сваім

вопытам работы з дзецьмі. На яе думку, варта больш арганізоўваць не толькі літаратурных конкурсаў, але і фестывалі з удзелам моладзі, ладзіць майстар-класы. Віктар Кажура з Вілейкі прадставіў кілегам адкрыты ўрок навучання дзяцей праз новыя літаратурныя формы. Сваю паэтычную творчасць ён скіроўвае на хуткае запамінанне беларускіх слоў. Пашырэнне ведання роднай мовы — такі клопат з Віктарам Кажурам падзяляе і ўся пісьменніцкая арганізацыя. Як і выказаную вядомым піэтам-песеннікам Кастусём Цыбульскім трыюму за тое, што з замежнымі песнямі, якія нясуць нам чужыя каштоўнасці, цяжка канкуруюць беларускаму песеннаму жанру. Кастусь Пятровіч прапанаваў аб'яднацца паэтам Міншчыны ў стварэнні калектывнага зборніка і наладзіць кантакты з Саюзам кампазітараў Беларусі для музычнага афармлення тэкстаў. «Каб гучала сваё, роднае, беларускае», — гэтыя словы К. Цыбульскага зала падтрымала апладысментамі.

Фота Кастуся Дробова.

Слова мае Леанід Крыванос.

Павел Жукаў, галоўны рэдактар газеты «Нарачанская зара» (г. Мядзел), паведаміў пра вопыт стварэння ў сваім выданні літаратурных стонакаў, дзе раз на квартал друкаваліся паэтычныя і празаічныя творы пісьменнікаў з іншых раёнаў Міншчыны. Ён прапанаваў працягнуць гэтую практыку, запрашае пісьменнікаў прыязджаць на творчыя сустрэчы. Такія непасрэдныя зносіны служаць прапагандае літаратуры і яе стваральнікаў.

Важнай для сходу задачай былі і выбары новага кіраўніцтва, складу Савета Мінскага абласнога аддзялення СПБ. Аднагалосна пісьменнікі Міншчыны аказалі давер члену свайго аддзялення Леаніду Крываносу. Была падтрымана прапанава абраць намеснікам старшыню Ірыну Карнаухаву. У склад савета аддзялення ўвайшлі 15 літаратараў. Найбольш актыўныя творцы атрымалі граматы і падзякі.

Марыя ЛШЕНЬ

стасункі

Саюзная зацікаўленасць

На рабочай сустрэчы з Дзяржаўным сакратаром Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі Дзмітрыем Мезенцаўм старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч выказаў шэраг прапановаў па развіцці сумесных намаганняў у галіне кнігавядання на ваенна-патрыятычную тэматыку.

Размова ішла пра выданні, якія будуць падтрыманы Пастаянным камітэтам Саюзнай дзяржавы ў найбліжэйшы час, у 2022—2023 гадах.

У прыватнасці, завяршаецца творчы, кніжны праект, прысвечаны гераічным дзеянням партызан Беларусі і Расіі. Запланавана да выдання на рускай і беларускай мовах кніга беларускага паэта, празаіка, грамадскага дзеяча Кастуся Кірзэні, які прайшоў дарогамі Вялікай Айчыннай вайны, быў ваенным карэспандэнтам.

Мяркуюцца, што шмат шырэй будзе выкарыстаны патэнцыял беларускай пісьменніцкай сяброўні ў стварэнні гераічна-патрыятычнай літаратуры. Дзмітрый Мезенцаў

як нашчадак франтавіка, ваеннага журналіста, які ў складзе войск 1-га Беларускага фронту вызваляў Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, звярнуў увагу на неабходнасць больш шырокага асэнсавання тэмы генцыду, варварскіх дзеянняў фашыстаў на акупаваных тэрыторыях Беларусі і Расіі. Дзяржсакратар выказаў упэўненасць, што гэтая тэма стане прадметам зацікаўленасці беларускіх і расійскіх пісьменнікаў, найперш — публіцыстаў.

Сяргей ШЫЧКО

конкурсы

Гучалі вершы аб вайне...

У мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» другі раз адбыўся конкурс чытальнікаў ваеннай паэзіі «Аб героях былых часоў», прымеркаваны да Гоўа гістарычнай памяці. У ім бралі ўдзел 130 чалавек ва ўзросце ад 6 да 25 гадоў. Па выніках творчых спаборніцтваў 113 чытальнікаў сталі лаўрэатамі, 13 атрымалі Гран-пры.

У склад журы ўвайшлі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі і кіраўнікі дзіцячых тэатральных калектываў, а старшынёй быў абраны паэт і журналіст Георгій Тамашэвіч.

Юныя артысты сур'эзна падрыхтаваліся да творчых спаборніцтваў і, пераадолюючы хваляванне, шчыра дзяліліся сваім светаўспрыманнем трагічных падзей Вялікай Айчыннай. Кранальна, выразна, прадзвіва гучалі з іх вуснаў творы класікаў, сучасных аўтараў, пісьменнікаў-землякоў. Выступоўцы пераходзілі ад дэкламавання вершаў да сямейнай гісторыі, прыносілі фатаграфіі сваіх прадзядуль, якія гераічна абаранялі

Радзіму. Чытальнікі стараліся стварыць яркія, запамінальныя сцэнічныя вобразы.

— Здаўляла, наколькі глыбока разумелі чытальнікі творы, якія дэкламавалі, — падзялілася сваімі ўражанымі пазт Настася Нарэйка. — Адна справа — слухаць вядомыя кожнаму, выпактаваныя радкі Юліі Друнінай ці Канстанціна Сіманова, і зусім іншае — чуць з вуснаў юнага паэта, нашага сучасніка, яго разуменне той далёкай і адначасова блізкай вайны.

Дарчы, студэнтка Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Кацярына Мізерыя была адной з удзельнікаў, якія чыталі ўласныя творы, і ўвайшла ў лік удадальнікаў Гран-пры.

Дырэктар мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» Рыгор Бысок падкрэсліў, што прыемна ўразілі высокі ўзровень падрыхтоўкі моладзі, выбар твораў, таленавіта ўвасобленыя задумы. Канкурсантам уручылі сертыфікаты на бясплатнае наведванне музеяў мемарыяльнага комплексу.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

вернісаж

Прыцягненне таленту

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адкрылася часовая літаратурна-мастацкая экспазіцыя «Леў Талстой: вобраз, створаны Рэпіным». Выстаўка падрыхтавана ў межах сумеснага праекта з Дзяржаўным музеем Л. М. Талстога (г. Масква).

Фрагмент экспазіцыі.

Партрэты Льва Талстога з-пад пэндзля Ільі Рэпіна сталі кананічнымі і трывала ўвайшлі ў масавую свядомасць. Як бліскучыя мастацкія рашэнні мастака сталі «мемам» яшчэ пры жыцці пісьменніка? Як Рэпін удзельнічаў у стварэнні папулярнага іміджа Талстога? Пра гэта можна даведацца падчас прагляду экспазіцыі, куратар якой Паліна Саўген паспрабавала дэканструіраваць міф пра Талстога і адказаць на пытанне, якая роля ў яго стварэнні належыць Рэпіну.

Мастацкія адкрыцці, зробленыя Рэпіным, — вынік блізкіх стасункаў майстроў, якія доўжыліся з 1880 да 1910 года. Рэпін адзначаў, што цягнуўся да Талстога «па законе прыцягнення малых цел да вялікіх». Талстой здзіўляў яго маштабам сваёй асобы, натхняў унутраным агнём. Рэпін прызнаваўся, што побач з Талстым адчуваў сябе загіпнатызаваным,

не падпарадкавацца яго волі было немагчыма.

Ілья Рэпін зрабіў шмат замалёвак Льва Талстога: за працай, раялем, шахматамі, чытаннем. Праз новыя магчымасці тыражавання рэпінскія партрэты Талстога шырока распаўсюдзіліся. «Талстога на раллі» і «Талстога бога» можна было ўбачыць на сцёзых, цукерках, флаконах, талерках, паштоўках, фатаграфіях, карыкатурах. Амаль 30 гадоў зачараваны Ілья Рэпін плёна працаваў над стварэннем дакладных, глыбокіх вобразаў пісьменніка. Самыя значныя з іх зажалі сваім жыццём у масавай культуры і сталі хрэстаматыйнымі.

Выстаўку можна наведаць да 26 чэрвеня па адрасе: г. Мінск, вул. М. Багдановіча, 13.

Аліса БРАТКА
Фота ДМГБЛ

не абмініце

«За намі — новы дзень на ўсходзе»

Яркі след у беларускай паэзіі пакінуў паэт, перакладчык Генадзь Кляўко (1932—1979), які нарадзіўся на Пухавічыне ў вёсцы Варонічы. Ён — аўтар зборнікаў паэзіі «Абветраныя далагледы», «Сто крокаў» і іншых.

Жыццё і творчасць вымагаюць паэта, супрацоўніка часопісаў «Польмя» і «Вожык» — не толькі ў гісторыі беларускай літаратуры, на старонках хрэстаматый і падручнікаў, але і ў памяці землякоў. У розны час біблія Генадзя Кляўко адзначаліся ў Рудзенску (паэт закончыў тутэйшую дзесяцігодку), у Мар'інай Горцы.

Назвы і змест некаторых твораў паэта маюць «пухавіцкую» прыпску: «Піціч-рака», «Цітва», «Родная вёска», «Вы са мной» (вершы з прысвячэннем: «Хлапчукам-аднагодкам, якія загінулі ў час вайны»), паэма «Прыстань»... Апошні са згаданых твораў — пра спаленую

фашысцкімі карнікамі вёску: «А звер цікуе, // Зіркі на ўзводзе... // Ды мы на варце — у спёку, золь, // З той рулі мы вацей не зводзім: // За намі — // Новы дзень на ўсходзе, // І Прыстань — // наша кроў і боль».

18 мая ў Мар'інай Горцы, у памяшканні Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея, пройдзе вечар, прысвечаны Генадзю Кляўко. Землякі — прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, школьная моладзь, настаўнікі і бібліятэкары — збяруцца, каб ушанаваць майстра мастацкага слова, скажаць і паучыць добрыя словы пра пісьменніка з пакалення Рыгора Барадуліна, Уладзіміра Караткевіча, Ніла Гілевіча, Анатоля Вярцінскага.

Год гістарычнай памяці — самы час для таго, каб не толькі нагадаць пра таленавітага творцу, але і звярнуцца да перавыдання яго паэтычнай спадчыны. Вялікае месца ў паэзіі Генадзя Кляўко займала тэма Вялікай Айчыннай вайны.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

У гонар Аляксандра Казарскага

На Віцебшчыне, у Дуброўне, урачыста адзначаць 225-годдзе Аляксандра Казарскага. Нарадзіўся наш славянін у чэрвені 1797 года. У 1811 годзе быў прыняты валанцёрам на флот. Стаў кадэтам Мікалаеўскага штурманскага вучылішча.

30 жніўня 1813 года запісаны гардэмарынам на Чарнаморскі флот. У 1814 годзе ён ужо мічман. Паэзіей быў прызначаны камандзірам атрада дробных судоў у Дунайскую флатылію. Служыў у Ізмаіле. У 1819 годзе Казарскаму прысвоілі званне лейтэнанта, прызначылі на фрэгат «Яўстафій». Затым — служба на караблях «Севастопаль», «Інгул», «Сапернік», на брызе «Меркурый». У 1828 годзе наш зямляк камандаваў транспартным судам «Сапернік», якое ажыццяўляла высадку войск і дастаўляла ўзбраенне ў вельмі складаных умовах, калі асноўны флот не мог падыйсці да Анапскай крапасці. За ўдзел ва ўзяцці Анапы А. Казарскі атрымаў званне капітан-лейтэнанта. Удзельнічаў у руска-

турэцкай вайне і ва ўзяцці Варны. За працяжэння пры гэтым смеласці і мужнасці быў узнагароджаны залатой шабляй. У 1829 годзе Казарскага прызначылі камандзірам 18-гарматнага брыга «Меркурый». Бой гэтага карабля з турэцкімі суднамі 14 мая 1829 года назаўсёды ўвайшоў у гісторыю расійскага ваенна-марскога флоту. Каманда на чале з Казарскім змагалася з праціўнікамі, які меў дзесяціразовую перавагу ў колькасці гармат. І расійскія маракі атрымалі бліскучую перамогу. За свой подзвіг Казарскі быў утанараваны званнем капітана II рангу, узнагароджаны ордэнам Святога Георгія IV ступені...

20 мая на Дубровеншчыне ў мемарыяльным комплексе «Рыленкі» сустрэнуцца дэлегацыі ваенных маракоў з Беларусі і Расіі. Прымуць удзел у мітынгу да 225-й гадавіны з дня нараджэння А. Казарскага, пакладуць кветкі і да памятнага знака легендарнаму ваеннаму мараку, які пражыў не такое доўгае жыццё. Нашчадкі ваенна-марской славы, сябры Беларускага саюза ваенных маракоў наведваюць

Дубровенскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей, стануць гледачамі канцэрта «Подзвіг не дзеля славы».

А 21 мая ветэраны Ваенна-марскога флоту наведваюць Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў Мінску, падзяляюцца сваімі ўспамінамі пра ратную службу. У гэты ж дзень у крыжце Храма-помніка ў гонар Усіх Святых і ў памяць аб ахвярах, якія паслужылі выратаванню нашай Айчыны будзе закладзена капсула са зямлёю з магілы А. І. Казарскага. Удзел ва ўрачыстасцях прыме і капітан I-га рангу расійскі ваенна-марскі літаратар, аўтар многіх кніг, звязаных і з ваеннай гісторыяй Беларусі, Мікалай Чаркашын, які, дарэчы, нарадзіўся ў Ваўкавыску.

Будзем спадзявацца, што прыйдзе час, калі ў Беларусі пачаюць свет кнігі пра Аляксандра Казарскага. Яго мужная постаць, слаўны ваенна-марскі лёс — прыклад служэння справе, прыклад для моладзі, які фарміраваць сваё жыццё, якую мець адказнасць у авалоданні прафесійнай Радзіму абарачаць.

Кастусь ЛЕШНІЦА

імпрэзы

Справілі «Сакавіны»

У бібліятэцы № 6 імя Васіля Віткі адбылося сапраўднае свята паэзіі, музыкі, творчасці і роднай мовы! «Мінскія Сакавіны», якія ўжо не першы год праходзяць у бібліятэцы Віткі, нясучы неверагодны зарад натхнення, адчуванне шчасця, радасці і шмат пазітыўных эмоцый.

«Сакавіны» — гэта асаблівае свята, якое ўжо больш за 20 гадоў праводзіцца ў Зэльве па ініцыятыве паэта-песнікі Уладзіміра Мазго.

Дзякуючы Уладзіміру Мінавічу і ў сталічнай бібліятэцы Віткі можна атрымаць часцінку атмасферы «Зэльвенскіх сакавін». Пяцікласнікам СШ № 60 папашчаціла акунуцца ў творчасць Уладзіміра Мазго. Хлопчыкі і дзяўчынкі з вялікім задавальненнем паслухалі цудоўныя вершы, патрэніравалі памяць і кемлівасць, разгадваючы аўтарскія шарады

і загадкі. Дзякуючы яшчэ аднаму неверагодна таленавітаму гасцю, школьнікі змаглі пачуць, як гучыць паэзія, пакладзеная на музыку. Алег Елісееўкаў — беларускі кампазітар і выканаўца, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь — праспяваў музычны кампазіцыі на вершы У. Мазго. Не менш цікавым быў аповед Алесі Даўгушовай — вядучага рэдактара выдавецтва «Беларусь». Яна вельмі зямальна распавяла прысутным, які «нараджаюцца» кнігі, а таксама анасавала выхад новай кнігі Уладзіміра Мазго. Хлопчыкам і дзяўчынкам нават папашчаціла зірнуць на эскіз, які выклікаў у дзяцей шчырую цікавасць.

Супрацоўнікі і чыгачы дзіцячай бібліятэцы № 6 імя Васіля Віткі выказваюць вялікую падзяку Уладзіміру Мінавічу, Алегу Мікалаевічу і Алесі Дзмітрыўне за незвычайнае свята! Да новых сакавітых сустрэч!

Наталля АКУЛЕНКА

«ЛіМ»-люстэрка

Салісткі оперы Вялікага тэатра Беларусі сталі лаўрэатамі прэстыжных музычных прэмій, перадае БелТА. Заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Аксана Волкава атрымала статуэтку расійскай опернай прэміі *Casta Diva* ў намінацыі «Ансамбль года» ў складзе каманды спевакоў (Уладзіслава Сулімскага, Волгі Пераціцкі і Дзмітрыя Ульянава), якая пад кіраўніцтвам дырыжора Кірыла Пятрэнікі абнавіла «Мазепу» Пятра Чайкоўскага. Урачыстая цырымонія і канцэрт лаўрэатаў і намінантаў прэміі *Casta Diva* адбудуцца ў Вялікім тэатры Расіі 25 верасня. Прэмія заснавана ў 1996 годзе і з'яўляецца адзінай спецыяльнай прэміяй для лаўрэатаў у галіне опернага мастацтва Расіі.

У гэты ж час прадстаўнікі класічнай сцэны з больш як 10 краін Еўразійскага кантынента сталі ўладальнікамі штогадовай міжнароднай музычнай узнагароды *BraVo*. Залатыя скрыпкіны ключ атрымала і салістка Вялікага тэатра Беларусі Марта Данусевіч. «Мастацтва, і ў першую чаргу класічная музыка, мае велізарную аб'яднальную сілу, — адзначыла спявачка. — Яна вечная, умее натхняць і надаваць сіл. Хачу сказаць вялікі дзякуй прэміі *BraVo* за тое, што яна падтрымлівае выканаўцаў класічнай музыкі, з году ў год адзначаючы іх дасягненні і заслугі».

Сасвецкая кінакласіка 1960–1980-х гг. стала асновай рэтрапраграмы «Чалавек і вайна», якую падрыхтавалі ў Музеі гісторыі беларускага кіно да Дня Перамогі. «Паказ праграмы ў нашай рэтракіназале праходзіць з 3 да 8 мая ўключна, — цытуе агенства «Мінск-Навіны» словы кіраўніка музея Ігара Аўдзеева. — Мы адабралі шэсць фільмаў, зробленых на найлепшых кінастудыях СССР. У асноўным гэта камерныя ваенныя драмы, якія паказваюць, як раскрываецца характар чалавека ў экстрэмальных умовах. Традыцыйна кожную з выбраных кінакарцін дэманструем двойчы на дзень: у 15:00 і 17:00 альбо 18:30». Гледачы ўжо ўбачылі фільмы «Пяць дзён адпачынку» Эдуарда Гаўрылава, «Бацька» Барыса Сцяпанавы, «Я вас дачкалаю» Якава Сегеля. Сёння ў праграме — кінадрама «Каля твайго парога» Васіля Ардынскага. 7 мая можна пазнаёміцца са стужкай «Порах» Віктара Арыстава, 8 мая — паказ фільма «Удовы» Сяргея Мікаэляна.

Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур, які пройдзе ў Гродне ў пачатку чэрвеня, будзе доўжыцца тры дні, інфармуе БелТА. На фэсце будзе прадстаўлена 31 нацыянальнасць. Яны размесцяцца на 17 падворках. Малалікія дыяспары будуць аб'яднаны, але, як абяцана, усе змогуць паўнаўважна прадэманстраваць свой патэнцыял. Сярод тых, хто ўпершыню прыме ўдзел у фестывалі, — прадстаўнікі мангольскай нацыянальнасці. Дарэчы, у першы дзень фестывалю, 3 чэрвеня, адбудзецца ўрачыстае адкрыццё Дома рыбака па вуліцы Замкавай, пабудаванага па прыняцце гістарычнага аднаўлення.

Прэм'ера дакументальнага фільма «Дзяргілеў і Стравінскі. Паядынак геніяў» адбылася ў Міжнародны дзень танца ў Вялікім тэатры Беларусі. Творчы саюз майстроў падарыў свету выдатныя балеты XX стагоддзя і назаўсёды змяніў уяўленне пра гэты від мастацтва і ролю музыкі ў ім. Аднак супрацоўніцтва двух геніяў на самай справе было далёка не ідэальным і нагадвала творчую бітву, у якой зброяй выступаў іх талент. Аўтарам сцэнарыя дакументальнага фільма выступіла Анжэліка Новікава, рэжысёрам — Алёна Марціноўская. Як удакладняе «СБ. Беларусь сегодня», фільм створаны Генеральным прадзюсарскім цэнтрам для тэлеканала «Культура-Расія». Між тым у час прагляду на экране можна ўбачыць салістаў беларускага балета: народную артыстку Беларусі Ірыну Яромкіну і заслужанага артыста Беларусі Юрыя Кавалёва.

Спіс з дзесяці сучасных аўтараў, якіх ужо ўспры жыцці можна назваць класікамі, складала шэф-рэдактар групы кампаній «ЛітРэс» Кацярына Пісарова, паведамляе «ИТАР-ТАСС». Сярод іх — стваральніца чарадзейнай сагі Джаан Роўлінг і «кароль жахаў» Стывен Кінг. У спіс таксама ўвайшлі Салман Рушдзі, Мішэль Уэльбек, Джонатан Франзен, Паўла Каэлья, Том Стопард і Маргарэт Этвуд. Адзіны рускамоўны аўтар падборкі — Віктар Пялевін, творы якога перакладзены на ўсе асноўныя мовы свету, а некаторыя ўключаны ў адукацыйную праграму вышэйшых навучальных устаноў.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Далікатна абмінутая ўвагай

Ядвігін III. (Антон Лявіцкі). 1894 г. З прыватнага збору Івана Лявіцкага.

У гісторыі мастацкага пісьменства ёсць паняцце **вандроўныя сюжэты**. Назва гаворыць сама за сябе: адны і тыя ж калізіі апрабуюцца ў творчай практыцы розных часоў і народаў. Нярэдка ў літаратуразнаўстве з'яўляецца перамяшчэнне з артыкула ў артыкул набору ключавых цытат, пры гэтым сувязь з поўным тэкстам арыгінала, на жаль, можа быць амаль страчана. У арсенале дасведчаных у мастацтве слова ёсць і **фігура ўмаўчання** — стылістычны прыём, пры якім думка наўмысна перарываецца ў разліку на фантазію і здагадку чытача.

Першым водгукам на «Жалейку» стаў артыкул Ядвігіна III., апублікаваны ў газеце «Мінское эхо» 9 ліпеня 1908 года. Тэкст ніколі не перадрукоўваўся. У энцыклапедычным даведніку «Янка Купала» (1986) ахарактарызаваны надзвычай сцісла: «...вельмі супярэчлівы паводле асноўных палажэнняў» (Іван Чыгрын). Праблема ў тым, што ні вандроўнасць, ні замоўчванне ў гэтым выпадку не дапамогуць нават у агульных рысах пазнаёміцца з першакрыніцай. Толькі метадамі да вачэй — архіўная праца навоабмацк.

У кагорце абраных

Асоба пісьменніка Ядвігіна III. (Антон Лявіцкага; 1869—1922) лепш за розныя генерацыі беларускіх літаратараў. Калі б лёс п'есы «Злодзеі» (1892) склаўся ўдала, то яе аўтар мог быць у ліку пачынальнікаў новай беларускай драматургіі. Пальму першынства ўтрымаў раман «Золата» (1920), які стаіць у шэрагу дэбютнай нацыянальнай апрабачы буйных эпічных жанраў.

Не закранаючы аспекты творчых сыходжанняў з іншымі прадстаўнікамі маладой беларускай літаратуры, адначасна непасрэдную сувязь Ядвігіна III. праз «поціск рукі». Яго настаўніцай была дачка Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча — Капіла. Дачка самога літаратара Ванда Лявіцкая перапісвалася з Максімам Багдановічам, выйшла замуж за грамадска-культурнага дзеяча Язэпа Лёсіка (дзядзька Якуба Коласа, на год маладшы за пляменніка). Хросным бацькам унукаў Ядвігіна III. быў Янка Купала.

Аўтар «Жалейкі» ў лістах да Браніслава Эпімаха-Шыпілы неаднаразова згадваў старэйшага калегу. Напрыклад, у карэспандэнцыі з Акапоў ад 5 чэрвеня 1912 года чытаем: «Напісаў у двух актах камедыю, каторую чытаў пану Лявіцкаму, і ён сказаў, што напісана дарэчы. Камедыя называецца «Паўлінка», напісана прозаі, з шляхоцкага жыцця».

Пра ролу старэйшага калегі ў сваім жыцці паэт раскажаў і ў лісце да Льва Клейнбарта ад 11 студзеня 1929 года: «В период 1904—1906 гг., не помню именно в котором точно году, я познакомился с Ядви́ги́ном III. (жили мы по соседству). Это было для меня большое событие, т. к. я впервые столкнулся с человеком, который не только писателем, которого печатают, но и пишет по-белорусски. С Ядви́ги́ном III. я очень сблизился. Он мне много рассказывал о не знакомых мне до того времени писательских делах и т. п. Человек он был с высшим образованием (правда, университета из-за революционных дел не окончил), притом очень интересным и остроумным собеседником».

Мінск губернскі, багемны і правінцыйны

Уладзімір Конан у кнізе «Праблемы мастацтва і эстэтыкі ў грамадскай думцы Беларусі пачатку XX ст.» (1985) звязваў час існавання «Мінскага эха» (1908—1909) з перыядам крызісу ліберальнай прэсы. Новая газета «саступалі сваім папярэднікам па ідэяна-палітычным, навуковым і мастацкім узроўні публікуемых матэрыялаў».

Штодзённае выданне на чатырах старонках — «Мінское эхо» — было заснавана сужэнствам Світычэў:

Надзея Сямёнаўнай (рэдактар) і Уладзіславам Станіслававічам (выдавец). Світычэў ўжо мелі вопыт арганізацыі выдавецкай справы ў Кіеве (газета «Киевские отклики») і Екацярынаславе (газета «Приднепровский край»).

Зыходнай праблемай усебаковага аналізу «Мінскага эха» сёння з'яўляецца адсутнасць газеты ў вядучых кніжніцах, архівах і музеях Беларусі. Нумар, у якім апублікавана рэцэнзія Ядвігіна III. на «Жалейку» Янкі Купалы, не стаў выключэннем. Аўтару гэтых радкоў удалося атрымаць сканаваную копію экзэмпляра, што захоўваецца ў фондах Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі (Масква).

Са старонак газеты ад 9 ліпеня 1908 года (№ 34) на нас глядзіць невялікі горад пачатку XX стагоддзя. Усе асноўныя ўстановы сканцэнтраваны на некалькіх вуліцах. У адрас, акрамя нумара дома, указваецца і яго ўласнік. Кантора і рэдакцыя газеты «Мінское эхо» размяшчаліся ў Архіерэйскім завулку, доме Прагасевіча № 5.

Першая і палова апошняй старонкі аддадзены камерцыйнай рэкламе. Усё да паслуг і патрабавальнай багемнай публікі, і звычайнага паспалітага люду. Электраграфічны тэатр (сінематограф) Рыхарда Штрэмера забавляў брутальна-сентыментальным рэпертуарам: «Сумленне доктара», «Тры спакусы сатаны», «Мяніны татухны», «Што гаворыць лісцэ?» і інш. У «Акварыуме» на Юр'еўскай, 17 даваліся штодзённыя канцэрты «У царстве гукаў» з удзелам польска-рускага куплетыста Альшэўскага, а таксама «рознахарактарнай» капэлы. На свае прадстаўленні клікаў цырк А. Дэвіньне. Спрэс паслугі рэпетытараў, дактароў, гравёраў і ювеліраў.

Тэхнічны прагрэс не стаіў на месцы. Зубалечэбны кабінет Самуіла Батвініка ў доме Шнітмана на Губернатарскай вуліцы рабіў спецыяльную прапанову: штучныя зубы на золале і каўчуку, фарфоравыя і залатыя пломбы.

На другой і трэцяй старонках допісы канцэнтраваліся ў рубрыках «Рэха мясцовага жыцця», «Маленькі фельетон», «Па слядах цыклона (Барысаў)» і інш. У «Тэлеграмах», паводле інфармацыі Пецярбургскага тэлеграфнага агенства, давалася сціслая інфармацыя пра падзеі ў Паўночнай сталіцы Расійскай імперыі, а таксама ў Бамбеі, Капенгагене, Бялградзе, Канстанцінопалі.

Асабліва цікавасць выклікае аповесць «Стары малітоўнік» У. С. Ілліча-Світыча, якая друкавалася з працягам і мела падзаглавак «З часоў польскага паўстання 1863 г. у Паўночна-Заходнім краі».

Матэрыялы чацвёртай старонкі, акрамя рэкламных, размеркаваны па рубрыках «Замежныя драбязы», «Розныя рознасці». Тут і расклад руху цягнікоў, вывераны па пецярбургскім часе. Праз Мінск ішлі чыгуначныя шляхі, якія злучалі Лібаўу, Вільню і Ромны, Крэмянчуг; Брэст, Варшаву і Смаленск, Маскву.

Калегіяльная стрыманасць

Рэцэнзія Ядвігіна III. на Купалаў зборнік эмешчана ў рубрыцы «Бібліяграфія». Адмысловай назвы не мае. Як практыкуюцца ў афармленні тэкстаў такога жанру, прыведзены выхадныя звесткі кнігі. Публікуем рэцэнзію поўнасцю ў перакладзе на беларускую мову.

Жалейка Янкі Купалы. Выданне суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца». Пецярбург. 1908 г. Кошт 50 к.

«Лепі быць першым у вёсцы, чым другім у Рыме», — вось першы, навязлівае, уражанне пры чытанні новааспечанага даволі аб'ёмнага (152 стар.) томіка беларускіх вершаў Янкі Купалы пад агульным заглаўкам «Жалейка».

І, калі мары беларусаманаў, — уваскрэціць і даць літаратурную абалонку паірачоюму беларускаму дыялекту, — накіравана ажыццявіцца, то паміж піянерамі гэтай ідэі адно з першых месцаў зойме бяспрэчна Янка Купала.

Мы ўстрымаемся накуль ад дэталёвай ацэнкі па сутнасці і тэндэнцыйнасці большасці вершаў «Жалейкі»: яны былі пісаньня ў тыя гады, калі ў нашай пакутлівай радзіме занадта хутка чаргаваліся то аспяляльныя бяскі, то чорныя цені, што не мало не адбіца ні на спавадлівасці, ні на ўспрымальнасці паэта наогул, а тым больш народнага.

Жыццё беларуса занадта манатоннае і мы не павінны таму быць асабліва патрабавальныя ў разнаколернасці яго народнага паэта.

Мы даволілі сабе толькі выказацца за захаванасць чысціні асаблівае беларускай гаворкі і тым больш у пазыі, якая пражывае ў народзе больш доўгія чым проза гадзі.

Такім класічным узорам служыць верш Янкі Купалы «Саха» (стар. 12).

Трэба быць не толькі знаўцам беларускага дыялекта, але і даравітым паэтам, каб пры спалучэнні слоў гэтай сякернай (няхай прабрачыць мне беларусы!) мовы з з'яўся даволі лірычны верш.

Такіх вершаў у «Жалейцы» чытач знойдзе нямала. Колькасць памылак у выданні цалкам зразумелая і выбачальная, папера неблазая, шрыфт выразны, вінтэтка такая, што можна было на вокладку выкарыстаць і лепшую, больш трывалую паперу.

Ядвігін III.

* Як нам удалося даведацца, нямала матэрыялу падрыхтавана паэтам ўжо для другога тома. Будзем спадзявацца, што ў ім даравітасць і погляды паэта выступяць больш выразна, больш рэльефна.

Верш «Саха», вылучаны рэцэнзетам з 96 твораў, сабраных пад вокладкай «Жалейкі», дагэтуца 1905—1907 гадамі. У творчай спадчыне класіка беларускай літаратуры лічыцца ўзорам ранняй лірыкі, для якой характэрна этнаграфічная дэталізацыя, архаічная каларыстыка.

Для нагляднай ілюстрацыі архітэктонікі верша прывядзём некалькі строф:

Друг мой неадчэпны,
Саха ты крывая,
Хоць корміш свет цэлы,
Сама ж век худая.

Вярова, жалеза,
А дрэва найболей
Пайшло, каб пажытак
З цябе быў у полі. <...>

Ты, сошка, худая,
Я пан твой — араты,
Век бедны, залодны,
Хоць пан наш бяспачны.

У 13 строфах аўтар уключае важную прыладу сялянскай працы, іранізуе з нагоды свайго «панавання» над ёй. Заўважнае таксама гучанне матываў сацыяльнай несправядлівасці, атымістычных нотак («Мы ж гора забудзьма, // Запейма а громка»; «На ўсе каб староны, // Як гром, тул разнёсся...»).

Замест вердыкту

Крытычны водгук Ядвігіна III., акрамя таго, што моцна дысануе з вядомымі характарыстыкамі беларускай класікі, адкрывае новую старонку ў канцэптуальных падыходах да гісторыі нацыянальнага пісьменства. Праблемамі сталення, на нашу думку, можна назваць агульную практыку, калі перадрукоўваліся і збіраліся пад адной вокладкай выключна спагадлівыя водгукі. Такім чынам гісторыка-літаратурны працэс у яго рэтраспектыўным бачанні пазбаўляўся дынамікі, складанасці, аб'ектыўнага ўсведамлення праблем, з якімі сутыкаліся і архітэктары нацыянальнага будаўніцтва, і яго песняры.

Пры публікацыі рэцэнзіі Ядвігіна III. у перакладзе на беларускую мову мы маем справу з адным з аспектаў феномену вяртання, калі пры спробе гістарычнай рэканструкцыі на самай справе спараджаецца новы канструкт разгляду мінуўшчыны ў яе сувязі з сучаснасцю.

Рэцэнзент пачатку XX стагоддзя прапанаваў свой тэкст перыядычнаму выданню, дзе той быў чужародным, адзіным, прысвечаным маладой беларускай літаратуры. Можам меркаваць, Ядвігін III. у пэўнай ступені ішоў канфармісцкім шляхам, улічваю рэдакцыйна-выдавецкую практыку выдання і запыты чытацкай аўдыторыі. Але, магчыма, менавіта гэты востра-крытычны, правакацыйны допіс паклікаў да жыцця дзве хваласпёўныя рэцэнзіі Уладзіміра Самойлы, нічэ аднаго апекуна Янкі Купалы. Пра гэта будзе наша наступная публікацыя.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Старонка газеты «Мінское эхо», 9 ліпеня 1908 г. З фондаў Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі (Масква).

Не толькі любіць, але і ганарыцца

Сярод сродкаў сувязі аднародных членаў сказа вельмі папулярныя пары састаўныя злучнікі *не толькі ... але і (а і)*, злучальныя па сінтаксічнай функцыі і кніжны паводле ўжывальнасці ў адпаведных функцыянальных стылях мовы. У цяперашні час навукоўцы далучаюць разглядаючы злучнік да градацыйных, бо ён адлюстроўвае семантыку градацыі (павелічэння/пазлаблення, нарастання ці спаду вартасці другога з кампанентаў у параўнанні з папярэднім), напрыклад: «Тое, што адбылося з Лескамі, моцна ўзрада *не толькі* мясцовае насельніцтва, *але і* саміх партызан, пакінуўшы ў душы незабыўнае пачуццё віны» (Уладзімір Гніламедаў).

Два абавязковыя кампаненты злучніка займаюць свае пастаянныя месцы перад пэўнымі аднароднымі членамі сказа. Чытач, знаёмчыся з пачаткам сказа «За год работы малады спецыяліст павінен засвоіць *не толькі* вытворчыя этапы...», падсвядома чакае пасля першага кампанента злучніка і першага аднароднага дапаўнення адпаведнага працягу думкі, да прыкладу, наступнага: «*але і* сакрэты вызначэння якасці прадукцыі». Аднак надрукавана зусім іншае заканчэнне: «...*але і* выканаць творчае заданне». У сказе выйліца парушэнне як сінтаксічнай нормы спалучэння аднародных членаў, так і логікі вызначэння. Другі кампанент злучніка (*але і*) *заўсёды* стаіць на правільным месцы, і праўка зводзіцца да змены месца першага (*не толькі*): «За год работы малады спецыяліст павінен *не толькі* засвоіць вытворчыя этапы, *але і* выканаць творчае заданне». У большасці выпадкаў падобная праўка патрабуецца тады, калі злучнік спалучае аднародныя выказнікі: «Магчыма, гэта былі першыя спробы выйсці за межы савецкага калектыву, стварыць *новы тып* *не толькі* тэатра, *але* *размешціць* [не толькі стварыць новы тып тэатра, *але і* *размешціць*] прастору для новых у кантэксце савецкай сістэмы тыпаў сацыяльных сувязей»; «Твор *выконвае* *не толькі* [не толькі *выконвае*] пазнавальную функцыю, *але і* *развівае* фантазію».

Варыянт *не толькі ... а і* значна радзей сустракаецца ў пісьмовых крыніцах, яго выкарыстанне абмяжоўваецца мастацкімі і публіцыстычнымі творами: «Адылі і сам добра цяміў, што лае *не толькі* Гвардыяна, *а і* самога сябе» (Міхась Зарэцкі); «Магчыма, гэта былі *не толькі* вароны, *а і* гракі» (Людміла Рублеўская). Паводле Міхася Цікоцкага, ўжыванне *не толькі ... а і* «магчыма толькі ў тым выпадку, калі першы з аднародных членаў мае пры сабе яшчэ і адмоўе (не толькі не...) або калі супастаўляюцца паняцці, другое з якіх па сваім аб'ёме ўваходзіць у першае». Квантатывны аналіз пераконвае, што і пры наяўнасці адмоўе большасць аўтараў усё адно выкарыстоўвае злучнік *не толькі ... але і*, што не з'яўляецца недахопам: «Яна [брама] была *не толькі* не тнілая, *але і* не тая самая» (Кузьма Чорны); «Фінал <...> паказвае, што і праз 500 гадоў ён [Ф. Скарына] *не толькі* не забыты, *але і* запатрабаваны ў XXI стагоддзі» (Святлана Ганчарова-Грабюўская).

Яшчэ дзве асаблівасці функцыянавання паданалізнага злучніка. Першая — абавязковаць паўтарэння прыназоўнікаў (пры іх наяўнасці) перад абодвама кампанентамі: «Пішу цяпер *не толькі* для дарослых, *але і* для дзяцей, і не толькі вершы, *але і* прозу» (Алесь Бадак). Другая — неапраўданая замена лексічнага нападзення другога кампанента: замест *але і* пішуць *але (а) нават, але (а) яшчэ, але (а) таксама* і інш., бо пры градацыі ў кампаненце *але і* ўтрымліваюцца семы пералічаных слоў. Таму змешчаныя ніжэй сказы патрабуюць рэдактарскай праўкі: «Дарэчы, на апошнім аб'екце, які мае вялікае значэнне не толькі для горада, *а і* [але і] для] вобласці ў цэлым, тэрміны будаўніцтва былі скарачаны ў два з паловай разы і атрымана эканомія ў суме больш за адзін мільярд рублёў»; «Тегель падкрэслівае не толькі дзейснасць, *але таксама* [і] культурную прыроду пафасу».

Увага аўтараў да парных градацыйных злучнікаў і аналіз іх ўжывання перад абнародаваннем твораў будзе спрыяць агульнай моўнай культуры чытача і ўпарадкаванню яго лагічнага мыслення.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Ці назіралі вы калі-небудзь, як працуе рэзчык па дрэве? Вось першы этап: са звычайнага палена раптам паўстае выява, потым майстар габлюе, надаючы ёй характэрныя рысы, наносячы новыя штрыхі, потым яшчэ раз адшліфоўвае і толькі затым пакрывае лакам, завяршаючы зробленае.

Згадаў пра гэта нездарма — такога ўражанне творчага працэсу і яго завершанасці пакінула ў мяне кніга прозы Алеся Бадака «Ідэальны чытач». Скажу шчыра, што сярод апошніх кніжных навінак, разнастайнасці водгукў і ўражанняў гэтая кніга, на мой погляд, адна з нямногіх, што прыцягвае ўвагу глыбінёй і несумненным майстэрствам, садейнічае роздуму.

З Алесем Бадаком мне давялося шмат гадоў супрацоўнічаць у сумесных праектах на каналах нашага радыё, мець нямаля гутарак пра літаратуру, гаварыць пра

вяртання да фрагментаў працываганнага, каб асэнсаваць сказанае.

Аўтар часта звяртаецца да спасылкаў на гістарычныя падзеі, цытуе выказванні любімых пісьменнікаў.

Я ўжо нагадваў пра нашы сумесныя радыёпраекты, калі Алесь знаходзіў і прыносіў для праграм цікавыя факты з біяграфій іншых твораў, што было, безумоўна, плёнам пошуку ў самых розных крыніцах.

Відаць, гэта адпавядала яго ўяўленню пра такога сапраўднага ідэальнага чытача, які бачыўся яму з дзяцінства і юнацтва.

«Ідэальнае чытанне нагадвае сапраўднае каханне: пры ім позірк бегае па словах, нібы па целе, і раней, чым пранікнуць углыб тэксту, каб атрымаць ад гэтага найвышэйшую асалоду, ён атрымлівае асалоду ад сузірання таго, як пабудаваны фразы і падзелены тэкст на абзацы».

Разумею, што з гэтым могуць пагадзіцца не ўсе. Наша часта кліпавае мысленне патрабуе хуткай змены падзей,

Чытаць — як кахаць

творчасць калег. І заўсёды прыцягвалі яго цікавыя арыгінальныя позірк на многія літаратурныя з'явы, высокая эрудыцыя, асабліва што тычыцца ведаў пра многія факты біяграфій і творчага шляху вядомых пісьменнікаў. Гэта адчулася і ў яго аўтарскіх праявітых творах.

Бадак пачынаўся як паэт. Я добра ведаў яго вершы, пісаў нават прадмову да аднаго з яго зборнікаў. Паэт ён цікавы і самабытны.

Па сабе ведаю, наколькі няпроста паэту адчуць сябе ў прозе. Калі само неба нашэптвае творцу запаветны радкі, калі, як імгненні маланкі, трэба лавіць хвіліны натхнення, калі потым занатаваць усё на паперу, то проза патрабуе разам з гэтым одуму, увагі да дэталей, пэўнай эпічнасці і роздуму. І, безумоўна, карпатлівай працы.

А праязік? Вось як сам аўтар вызначае гэта вуснамі свайго лірычнага героя: «Часта, гуляючы па горадзе, я перабіраю ў памяці словы, нібы гальку для мазаікі. Я набіраю іх адно да аднаго і складаю ў фразы, каб пасля ўкласці іх у вусны сваіх герояў. Бывае слоў аж зашмат, бывае, наадварот, іх не хапае, але і ў першым, і ў другім выпадку далёка не кожны раз удаецца скласці фразы. Якія пасля зноў не распаліся б у асобныя словы — так, як гэта заўсёды бывае з банальнымі фразамі».

«Ідэальнае чытанне нагадвае сапраўднае каханне: пры ім позірк бегае па словах, нібы па целе, і раней, чым пранікнуць углыб тэксту, каб атрымаць ад гэтага найвышэйшую асалоду, ён атрымлівае асалоду ад сузірання таго, як пабудаваны фразы і падзелены тэкст на абзацы».

І няхай гэтыя думкі ўкладзены ў вусны персанажа, яны пэўным чынам раскрываюць творчае крэда аўтара. Практычна кожнае апавяданне ў кнізе разам з сюжэтам, магчыма, нават прыдуманым, прасякнута рэмінісцэнцыйямі, спасылкамі, філасофскімі разважанымі.

Паказальнае ў гэтым плане апавяданне «Душа твая светлая», якое адкрывае кнігу. Вобразы дзяўчынкі і коткі пераступаюць праз цэлыя эпохі, чалавечы лёсы, гэта не проста фантазія аўтара, магчыма, навіяныя фактамі сямейнага падання, гэта нешта большае — сапраўды пра вечнасць быцця.

«Мы лічым сябе вянцом прыроды, але за мільёны гадоў існавання чалавецтва не пазбавілася ні ад аднаго са сваіх смяротных грахоў. Між тым, калі пагадзіцца, што ў жывёл таксама ёсць душы, нельга не прызнаць, што яны больш чыстыя і светлыя за чалавечыя. Ім не вядомы ні сквапнасць, ні ганарыстасць, ні зайздрасць, а ўсё непрымальнае з пункту гледжання нашай маралі ў паводзінах жывёл праяўляецца ад неабходнасці выжывання, не ад разбэшчэння».

Але не толькі дзеля такой высновы вядзе аўтар свой расповед. У ім ідзе якраз гаворка пра душу чалавека, пра тую пераемнасць духоўных і маральных імператываў, што сягаюць ад продкаў да сучаснікаў.

Творы Бадака нельга хутка прабегчы, пагартаўшы старонкі, ці праглынуць за кароткі час, што гаворыцца, нагбом. Яны патрабуюць чытання ўважлівага,

інтрыгі, авантурнага сюжэта, таго, што раней называлася масавай літаратурай. І гэта цалкам зразумела, бо ёсць розныя чытачы, ёсць рознае ўспрыманне літаратуры. Але тое, што галоўны крытэрыі — сапраўды мастацкае слова, застаецца нязменным.

Нехайны, непісьменны твор толькі псуе густ чытача, а такі ідэальны чытач, пра якога марыць герой прозы Алеся Бадака, увогуле з прыкрасцю адкіне такую кнігу. Тое, што сёння аўтарам кніжнага томіка можа стаць любоў, выдаўшы кнігу за свае грошы ў любым прыватным выдавецтве, — далёка не сведчанне ўзрослай якасці літаратуры.

З уласнага вопыту ведаю, колькі часам намаганняў прыкладалі рэдактары мастацкай літаратуры, каб палепшыць твор або нават вярнуць яго на дапрацоўку.

Прычым важкай ролі не адыгрывалі аўтарытэты, званні і заслугі аўтара. Праўкі перад друкам зведвалі нават класікі, за што былі ўдзячны рэдактарам.

Патрабавальнасць да слова, да якасці сваёй творчасці — у гэтым адна з пераваг кнігі Алеся Бадака.

І тут згадваюцца шэдэўры нашай прозы ад Міхася Стральцова, Алеся Жука, Анатоля Кудраўца, Вячаслава Адамчыка, Івана Пгашнікава — віртуозы слова, якія ўзбагацілі нашу літаратуру яркімі мастацкімі вобразами, перлінамі народнай мовы.

Вярнемся да творчасці Алеся Бадака.

І ў канву мастацкіх апавяданняў у класічным разуменні гэтага вызначэння натуральна ўпісаліся публіцыстычныя «Запіскі на ходу». Там нямаля цікавых думак, згадак пра творчасць калег, успамінаў пра цікавыя сустрэчы.

Часам чытачы і крытыкі спрачаюцца, ці можна дзёнікавыя запісы, нататкі пра літаратуру і літаратураў лічыць мастацкай прозай.

На мой погляд, калі ў іх не проста пералік, што еў, куды хадзіў, з кім сустракаўся, а глыбокае пераасэнсаванне бгучых падзей уласнага жыцця, філасофскі роздум, то, безумоўна, гэта проза.

Яшчэ Янка Брыль даказаў гэта сваёй «жменнай» цудоўнай зацемак, лірычных мініяцюр, дзе галоўным героем і апавядальнікам быў сам аўтар.

Новая кніга Алеся Бадака выклікае думкі і развагі і, верагодна, паслужыць пошуку такога ідэальнага чытача, які патрэбен не толькі аўтару, але і ўсёй нашай літаратуры.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Нязгаслы след пагаслай зоркі

Беларуская літаратурная ніва падобна на зорнае неба. Безліч зорак, больш ці менш яркіх, вялікіх і малых, нараджаюцца, пражываюць адведзены час і гаснуць, пакідаючы свой непаўторны след. Буйныя зоркі застаюцца ў памяці не толькі напісанымі словам, але і плённай працай, добрымі справамі, цікавым, насычаным жыццём... Больш як чатыры дзясяткі гадоў таму згасла зорка паэта, перакладчыка Генадзя Кляўко. 1 мая яму магло б споўніцца 90 гадоў. Пражыўшы кароткае жыццё, паэт пакінуў пасля сябе свой свет паэзіі — тое, чым жыў.

Генадзь Кляўко.

Генадзь Кляўко нарадзіўся ў вёсцы Варонічы на Пухавіччыне ў 1932 годзе. Скончыў Рудзенскую сярэднюю школу, паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пасля заканчэння працаваў літаратурным рэдактарам у газеце «Калгасная праўда», затым літсупрацоўнікам, адказным сакратаром часопіса «Вожык». З 1973 да 1979 года Генадзь Якаўлевіч — намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Польмя».

Друкавацца пачаў у 1949 годзе. Першы верш выйшаў у тагачаснай рудзенскай раённай газеце «Бальшавіцкі сцяг». Творчая спадчына Генадзя Кляўко — у зборніках «Абветраныя даляглады» (1962), «Сто крокаў» (1967), «Прыстань» (1974), «Плут» (1978), «Падкова над парогам» (выбранае, 1979), «Вязьмо» (1984). Генадзь Якаўлевіч быў шматграннай асобай, спрабаваў сябе ў розных жанрах. Выйшлі тры зборнікі гумарыстычных вершаў і мініячур: «Лайдак і кнопкі» (1964), «Каб не сурочыць» (1971), «Што праўда, то не грэх...» (1971). Іскрыстае слова было ўласціва паэту. Яго гумар быў натуральны, зачэрпнуты з народных крыніц, з побыту і чалавечых характараў.

Спрабаваў пісаць для дзяцей, у 1964 годзе выйшаў зборнік вершаў «Першы

салют». Дасягнуў поспехаў і ў перакладах: перастварыў па-беларуску творы пісьменнікаў народаў СССР. У 1975 годзе ў перакладзе Генадзя Кляўко выйшаў зборнік паўднёва-асіяцкай паэзіі «Трубіць аленя», а ў 1986 годзе — зборнік вершаў Косты Хетагурава «Асяцінская ліра».

Генадзь Якаўлевіч сябраваў з Рыгорам Барадуліным і Уладзімірам Караткевічам. Іх часта называлі «святой тройцай». У 1965 годзе яны разам накіраваліся на стажыроўку на Далёкі Усход (Уладзівасток) у газету Ціхаакіянскага флоту «Баявая вахта». Пасля У. Караткевіч напісаў «Чазенію», а Г. Кляўко занатаваў, як у акіяне

*Гайдае, люляе сейнер,
Паветра ловіць рука...
Як быццам на возе сена
Праз луг, на мяккіх валках.*

Творчы шлях паэта быў нялёгкай. Як пісаў Р. Барадулін, «сцяжына на строму

майстэрства не была роўная і простая. Яна і збочвала, і пяталяла, і назад вярталася, але свая, высеная, вымроеная, раз і назаўсёды абраная, мэту бачыла. Даволі доўгі быў час маўчання. Маўчання адноснага. Паэт гаварыў з жыццём, якое вывучаў пасля заканчэння ўніверсітэта, наводзіў стыль. Паэт вёў гутарку са сваёй памяццю, з аднагодкамі, што падлеткамі палі на крывавах загонах вайны». Пасля роздуму ў некалькі гадоў адным з першых уразіў чытачоў верш «Другу неядомаму»:

*Сёння дваццаць гадоў,
як растаўся ты з домам.
Сёння дваццаць гадоў,
як ты стаў Невядомым.
Дык дазволь жа лічыць
ад імя пакалення
Дзень пачатку вайны
днём твайго нараджэння.*

У гэтым вершы пачынаўся новы паэт Генадзь Кляўко. Паэт з пакалення «бязбацькавіч». У аўтабіяграфіі творца пісаў: «...зранку 22 чэрвеня 1941 года "масершміты" пачалі ставіць крыжы на маленстве маім і маіх аднагодкаў: каму навечна абарвалі жыццё, а каму накіравалі прайсці праз пекла вайны. Мы з маці ў час пакінулі хату, каб уцякаць на ўсход; ад прамога пападання снарада ад яе застаўся толькі ўспамін. З гэтай пары мы сталі звацца бежанцамі. Магчыма, дзецім больш, чым дарослым, уелася гэта горкае слова. Для мяне і сёння самае крыўднае і балючае». Крыўдліва, уражліва, недаравальна памяць адабранага дзяцінства трывала ўкаранілася ў творчасці Генадзя Кляўко:

*Зараз боязна мне
Пакідаць гэты дом на хвіліну:
Я калісьці ў ім
Назаўсёды дзяцінства пакінуў.*

Ад асабістага паэта пераходзіць да агульнага, увёўшы паняцце «бязбэскавіч» ў паэму «Прыстань», перадаўшы шчыmlювую трагедыю нашай зямлі:

*Бязбацькавічаў шмат на Беларусі...
Павыраслі. Мінула й маладосць...
Я часта сам сабе згадаю ў скарце:
яшчэ ў нас і бязбэскавічы ёсць...*

Сталы паэт паступова вяртаецца да сваіх вытокаў. У верхах скразной ніткай праходзяць асноўныя матывы: вайна, сувязь з вёскай, прыродай, людзьмі. Асабліва адлюстроўваецца гэтая звязнасць у паэмах «Плут», «Сем пісем». Антон Бялёвч адзначаў, што ў творы «Плут» «грамадзянская лірыка шырока параднілася з народнасцю, з мілагучнай песнянай, фальклорнай, жывоў крыніцаю жыцця. Знойдзеныя тварадзейныя ключы, якімі адмыкаюць дзверы ў свет перамогі і хараства».

Жыццё паэта абарвалася бязлітна рана, яму было ўсяго 47 гадоў. Рыгор Барадулін згадваў, як Генадзь Якаўлевіч прыкідваў, каго будзе запрашаць на сваё 50-годдзе, як ён хацеў жыць, як пісаў усё лепей і лепей. Апошнім часам паэт пісаў багата, па-майстэрску стала, так, як пішуць, развітаючыся, калі мала часу і шмат несказанага:

*Ішоў — і ўпаў,
Навекі анямеў:
Сляпы пярну
ударуў рыкашэтам.
І чалавек, бадай, не зразумеў.
Што здарылася з гэтым светам.*

Плён руплівай працы паэта застаецца не толькі ў літаратуры, але і ў памяці землякоў. А менш, чым праз два тыдні, 18 мая ў Мар'інай Горцы ў памяшканні Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея пройдзе вечар, прысвечаны беларускаму паэту і перакладчыку Генадзю Кляўко.

Дзіяна КАЗІМРЧЫК

Святло малой радзімы

Да 90-годдзя з дня нараджэння Генадзя Кляўко пабачыла свет перавыданне Дзю зборніка паэзіі з характэрнай назвай — «Вязьмо», што значыць складанае плячэнне (Мінск, ЗАО «Бонем», 2021), дапоўненае фотаздымкамі з сямейнага архіва. Свет, які адкрываецца чытачу праз вобразы і алюзіі, праз згадкі прыватнага, можна параўнаць са спляценнем тонкіх нітак памкненняў, лёсаў, мінулага і сучаснага. Укладальнікам выступіў сын паэта Артур Кляўко, сябра Беларускага саюза журналістаў. Артур Генадзевіч расказаў карэспандэнту «ЛіМа» пра тое, якім ён памятае бацьку, чым запомніліся гады дзяцінства, а таксама пра маленства сваёй таты, якое было азмочана ваенным ліхалеццем.

Бацька, Генадзь Якаўлевіч, — ураджэнец Пухавіччыны. Нарадзіўся ён насамрэч не 1 мая, як запісана ва ўсіх дакументах, а 28 лістапада 1931 года. Пасля вызвалення Беларусі метрыкі не адшукалі, і яго ў ліку іншых падлеткаў адправілі на медыцынскі агляд, дзе вызначылі дату нараджэння 1 мая 1932 года, на паўгода амаладзілі.

За пачаткам вайны дзед Якава мабілізавалі, а мая бабуля па бацьку разам з чатырма дзецьмі, сярод якіх было немаўля, засталася чакаць эвакуацыі ў пасёлку Тураў пад Барысавам. Эвакуіравацца не паспелі і вымушаны былі вярнуцца на паялішча — дома не стала пасля першай бомбёжкі. Бабуля прыняла рашэнне ісці да сястры мужа ў вёску Варонічы пад Рудзенскам. Дабіраліся не без прыгод: па дарозе згубілася старэйшая дачка... Дзякуй Богу, інтуітыўна яна адчула, куды трэба ісці, і праз некалькі тыдняў злучылася з сям'ёй... Там і прабыві ўсю вайну. Ратавала швейная машынка: бабуля абшывала ўсіх аднавяскоўцаў.

Пасля вайны, калі вярнуўся дзядуля і стаў служыць старшынёй сельсавета, а потым і калгаса, аднойчы за задачу багатага ўраджаю — сыравіны для вырабу каўчуку — атрымаў добрую прэмію. За гэтыя сродкі і набылі новы зруб. Дом той стаіць і сёння...

Вучыўся бацька добра, іспыты за некаторыя класы здаваў экстрэмам. Пасля заканчэння філфака БДУ ў 1954 годзе працаваў у «Калгаснай праўдзе».

Наконт працы бацька распавядаў, што яму прасцей было напісаць рэпартаж альбо наратку па-беларуску ў вяршанай форме, чым па класічных канонах журналістыкі. Часам ён так і рабіў. Гэта спрыяла таму, што перайшоў на працу ў «Вожык». Шмат пісаў сатырычных фельетонаў у вершах.

Бацька быў вельмі шчырым і адказным чалавекам, добрым і памяркоўным, часта бываў як на сваёй радзіме, так і ў родных мясцінах маёй маці, пад Дзяржынскам. Адпаведна, улетку я гасяваў месяц пад Рудзенскам, месяц пад Дзяржынскам. Тады ўсе там размаўлялі па-беларуску, мае аднагодкі таксама. Такім чынам, любоў да роднай мовы ўва мне з глыбокага дзяцінства...

Калі я з'явіўся на свет, бацькі жылі на вуліцы Бабруйскай, здымалі пакойчык у барак. Пасля атрымалі аднапакаёўку на скржыванні Якуба Коласа і Калініна. У тым жа доме, памятаю, жылі Алясь Ставер, Янка Сіпакоў, Уладзімір Шыцік, Віктар Шымук... Сябраваў з іх дзецьмі.

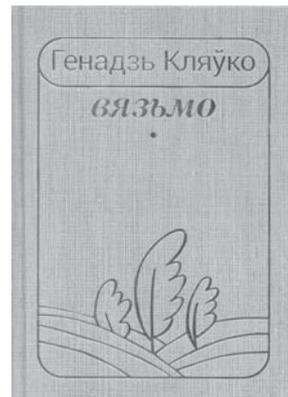
Потым атрымалі кватэру на вуліцы Друкарскай, недалёка ад Дома прэсы. Гэта было ціхае, засаджанае таполямі месца... Побач жылі Рыгор Барадулін, Уладзіслаў Нядзведскі, Георгій Шыловіч. Сябраваў бацька з Генадзем Пашковым, Анатолем Вялюгіным, Кастусём Кірэнкам, Яраславам Пархутам, Міколам Гродневым, Артурам Вольскім. Ёсць нават легенда, чаму ў мяне такое імя. Калі матуля чакала майго нараджэння, бацька пажартаваў: каго першага са знаёмых сустрэнем, так малага і назавём. Сустрэлі Артура Вольскага... Дарэчы, яго брат, на той час кінарэжысёр, паспрыў таму, што пасля школы я ўладкаваўся на кінастудыю: спачатку механікам здымачнай тэхнікі, потым — асістэнтам апэратара. Адпрацаваў на «Беларусьфільме» два гады да паступлення ва ўніверсітэт на журфак.

Памятаю, бацька прывёз з Далёкага Усходу, куды ездзіў разам з Рыгорам Барадуліным і Уладзімірам Караткевічам, свае фотаздымкі ў марской капітанскай форме, марскай крышталь, дзюныя ціхаакіянскія ракавіны, што было асабліва цікава для нас з сястрой. Некаторы час пасля не сціхалі размовы пра іх прыгоды. Асабліва запомніліся расповеды пра розныя кулінарныя цікавосткі: як спрабавалі адмыслова прыгатаваныя крабаў дый іншых марскіх пачварак, а таксама пра сустрэчы з маракамі, творчыя вечары. Уражанняў хапіла надоўга. У зборнік я ўключыў верш «Сейнер», навяяны ўражаннямі той вандроўкі.

Па сярброеўскім абмене быў бацька і ў Польшчы, і ў Балгарыі. З тых паездкаў нарадзілася цікавасць да перакладаў...

Бацька заўчасна пакінуў гэты свет. Але памяць пра яго засталася. Так, да яго юбілею пабачыла свет палосная публікацыя ў «Сельскай газеце», Галіна Шаблінская на Першым беларускім канале радыё чытала падборку яго вершаў. Уключана імя бацькі ў Кнігу памяці Пухавіцкага раёна. Арганізоўваюцца творчыя сустрэчы. Недалёка ад Рудзенска, у вёсцы Блонь, ёсць старая сядзіба, дзе быў створаны філіял краязнаўчага мар'інагорскага музея — там ёсць асобная выстаўка, прысвечаная Генадзю Кляўко і іншым пісьменнікам — ураджэнцам Пухавіччыны.

Матэрыял падрыхтавала Яна БУДОВІЧ

«Святая ніць для родных душ»

Хуткаплыннае, непрадказальнае жыццё чалавека, і чым больш стабільным яно падаецца, тым больш імкліва сыходзіць з-пад ног зямля, калі ілюзорнасць знешняга разбураецца. Зусім нядаўна актыўна выступалі на літаратурна-музычных імпрэзах, плённа працавалі — перастваралі тэксты замежных калег па пяры і да апошніх дзён пісалі ўласныя, ствараючы яркія, самабытныя вобразы, літаратары, страта якіх вялікім болам адгукнулася ў нашых душах... Сёння згадваем некаторых з іх.

Мікола МЯТЛІЦКІ

Хачу паслухаць цішыню,
А не даюць.
Мяне ужо не ўпершыню
Па слыху б'юць.

Гудзе раз'ятраны бел-свет,
Трашчыць эфір.
Працяў скрозь гукапустваец
Зямную шыр.

Мільярды ўчэпістых вушэй
Уніліся ў гук.
Ў грудзях штохвілі — гарачэй,
І сэрца стук.

Ужо ад наступу хлусні
І я аглук.

Яна клякоча дзень пры дні —
Няспынны рух.

Такі ён, свет, зямная шыр,
І ў ім нам — жыць!
Грыміць раз'ятраны эфір,
Ва ўсю грыміць.
Ужо мяне не ўпершыню
Па слыху б'юць.
Хачу паслухаць цішыню,
А не даюць.

У паднябессі вольна жураўлю
Над зарывам агністае каліны.
Я гэты кут, які душой люблю,
Пячотна называю — жураўліны!

Я сам сюды — прылётны журавель —
У юны час закінуты быў лёсам,
Больш не шукаў заваблівых зямель,
Аддаў душу тут соснам і бярозам.

Стаяў не раз на строміне крутой,
Абветраны праслаўленым мінулым.
І сонца княжайчай чайай залатай
Плыло — і губ маіх не абмінула.

Я тут, на старавечных курганах,
Дзе прашласці і ўтульна, і спачынна,
Упершыню адкрыў адзіны шлях
Да існасці тваёй, мая Айчына.

І ёй душой глыбінна наталю,
Пачуўшы прысмак лёсавай гарчыны...
У паднябессі вольна жураўлю
Над заравам агністае каліны.

Крэпка ўэрэты пясок на сцяжыне лясной.
Адзінота-туга ўслед ступае за мной.
Пасівель, іду сцежкай знаяю той.
О, каханна вясна,
прамяністай, жывой

Адгукніся!

Толькі белых бяроз не памеркла кара.
Толькі чырванню той палымнее зара.
Толькі радасць мая не ўзятае як птах.
Толькі ноша гадоў на пахілых плячах.

Адгукніся!

Я вярнуўся, пачуў.
На мяне пазірні.
Я напіцца прыйшоў маладой цішыні.
Я хачу пастаяць пад святальнай зарой.
Толькі ты не прыходзь,
як і сам я, старой.

Адгукніся!

Я цябе, у вачах, на мурожнай расе
Пранясу у дзівочай юначай красе.
Зноў касу распяту, прыпаду да ічкакі.
Зноў пачую агонь пачуцця трапяткі.

Адгукніся!

О, не трэба маёй, а таго юнака,
Як тады, дакранецца ічкакою ічкака,
Хай запалыцца вочы сінечай нябёс,
Хай закружыцца сэрца між белі бяроз —

Адгукніся!

Душа ці наталілася спаўна
Пвіценнем белым маладога саду,
Рабіны спелай гронкай ля ака
І сінізной дзівочага пагляду.

Душы ўсё мала — ёй Сусвет падай,
Яна між зор крыляе, як арліца,
І, гонячы з сабе нямы адчай,
Быццём спаўна жадае наталіцца.

І цела пакідаючы, яна,
Шукаючы другой зямное долі,
Ці ўведала, бяссмертная, спаўна
Жаданае чаканае спатоі?

І ў долях часу, што ў хадзе прыціх,
Што толькі квола, будучы, імеліцца,
Ці здолее душа ў грудзях другіх
Усёй красой зямною наталіцца?

Па сцяжыне той, што і прадкі ішлі,
Ты прыйшоў і прысутны цяпер на зямлі,
Утываецца явай быцця залатай,
Толькі памятай, жыўчы:

сцяжынаю той
Пад пахмурае восені ззяблыя сны
Сыдзеш з гэтай зямлі, як учора яны.

І не лішне ад прыхапкаў ічкасыя крычы,
Над магіламі прадкаў сваіх памаўчы,
Мудра думай:

жыццё — рух гарачай крыві,
І дастойна свой век на зямлі пражыві,
Бо даецца навечна нам толькі нябыт,
Што шырэй і шырэй надмагіллямі пліт.

Мікола ГІЛЬ

Як нізка неба над зямлёю!
Дзе яго шыр, дзе далычын?
Пакрыты шэраю імглою
І дол, і высь — куды ні кінь.

І думкі шэрыя.
Няйначай
Панылы небны саркафаг
І дух зняце — аж да адчаю,
І думкам светлым поўны ішвах.

Амаль раздаўлены фізічна,
Прыгнечаны духоўна ўшчэнт,
Ужо ты не метафарычна —
Рэальна бачыш свой the end!

Ах, песня родная...

«Ня ўсе лугі пакошаны...» —
Жыве ў душы напеў,
Ды ад журбы няпрошанай
Мой голас анямеў.

Няма касцоў аброшаных,
Не чутна звону кос,
Няма й лугоў пакошаных
Рачных абпал лоз.

Сышлі касцы паспешліва
У той, што лепшы, свет,
І косы іх пад стрэшкамі —
Цішком за імі ўслед.

А хімія і тэхніка
Панішчылі й лугі:
Мурог і водар сізэрхлі там,
І жыўнасці — ні-ні!

Ах, песня наша родная,
Няўжо і ты — туды ж?
Ты ўжо бадай што збродная,
Усё радзей гучыш...

Што свету да таго,
Ці ёсць я ў ім, ці не?
Чаму ж мне вусцішна,
Што будзе без мяне?

Не, брат, ты не хлусі,
Твой клопат не аб тым,
І вусціш — не за свет:
Цябе не будзе ў ім!

Кругаварот

Мы выязджалі
з Мінска ў Брэст
Нацямочку, додніцай.
З правага боку за небакрай
Сядала поўня...

Мы вярталіся з Брэста ў Мінск
Нацямочку, вечарам.
З правага боку з-за небакраю
Уставала поўня...

І выдывала, што разам з ёй
Кругасветку зрабілі:
Скуль выпраўляліся,
туды ж мы
І прыязджаем.

Прыбег знячэўку смутак ка мне:
Падумалася раптам,
Што і жыццё маё завяршае
Кругаварот свой...

Дзмітрый ПЯТРОВІЧ

Як рэквіем дню —
таката начнога святла
Ліецца па струнах
стамлёнай душы ратавальна...

Як свечка, надзея на лепшае
ўжо дагарэла датла,
А ў сэрцы маім —
незагойна-балючая рана.

Як рэквіем ішчасцю —
зіхотка-сірочы ўспамін:
Кляновы лісточак
на стылай галінцы зімою.
Як гэты самотны лісточак,
таксама я сёння адзін
Злячу неўзабаве на снег
з парыжэлай травой...

Згасае полымя жыццёвае пажараў,
І супакой царуе у душы...
А за акном — асенні абшары.
Так хочацца на гэтым свеце жыць!

Так хочацца парадавацца песні
Святочнай восені — стракатай і жывой,
Пачуць мелодыю каханна — уваскрэсне
Наноў яно у царстве веснік мрой...

Пакучы боль не хочацца дарыць
Ні ворагу, ні сябру — анікому...
Любові словы — вось святая ніць
Для родных душ... Тактоўна і няўлоўна

Гучаць яны — і адступае боль.
Жыццё для нас — нібы выпрабаванне,
Дзе правіць баль спрадвечная юдоль.
А гэты свет хай зберажэ каханне...

Ганна АТРОШЧАНКА

Сны бываюць розныя. Светлыя, пазітыўныя. Вясёлыя і сумныя. У снах, быццам у тым люстэрку, заўсёды адбываецца калейдаскоп мінулага жыцця. Усе падзеі, ад якіх немагчыма пазбавіцца, старанна занатавала памяць. Хоць і мінула ўжо шмат гадоў, але нічога не забылася. Успаміны хваляюць і па-ранейшаму трывожаць.

Бывае часам, калі Ганне Сяргеёўне зноў прысніцца ваеннае ліхалецце, на душы застаецца адзін сум. І не дзіўна! Вайна нарабіла шмат гора. Адабрала ў яе не толькі здароўе, дзяцінства, але і родных, знаёмых... І адразу паплывуць горкія успаміны. Жанчына тады літаральна губляе спакой, а салёныя слязіны шчыпаюць вочы...

...Гэты дзень назаўсёды ўрэзаўся ў памяць Ганны Сяргеёўны. Хоць і было тады ўсяго тры годзікі, але ж дзіцячая памяць моцная, учэпістая. І да гэтага часу стаіць перад вачыма вось такі малюнак: са старэйшай сястрычкай Валечкай яна сядзіць пасрод вясковай дарогі. Дзяўчынкай разам старанна будуць хаткі з травы, лістоты і пяску. А пясочак, такі жоўценькі і цёпленкі, прыемна лашчыць дзіцячыя босыя ножкі.

Дзянэк быў хоць і жнівеньскі, але яшчэ сонечны. Нягледзячы на тое, што ўжо амаль васьмень на парозе, але яшчэ зазелена лістота і буялі кветкі. Па наваколлі разносіцца прыемны водар яблыкаў, якія даспявалі ў вясковых садах. Тады ў вёсцы амаль каля кожнай хаты лапушыліся розныя кветкі, якія прыцягвалі погляд і дарылі духмяны водар усім вяскоўцам.

Яшчэ ж і нейкія птушчкі ў садах спявалі. Звонкагалосыя, мілагучныя. Гэты хор ярскава напамінаў пра іншае жыццё, мірнае і спакойнае. На нейкую хвілінку нават падалося, што вайны няма. Зусім! Вакол пануюць харастава, мір на роднай зямліцы. Яшчэ і адчуванне было цікавае: нібыта вайна абышла бокам вялікую вёску Давыдаўку, размешчаную ў Гомельскім раёне.

Людзі, які заўсёды, былі заняты хатнімі паўсядзённымі клопатамі. Многія старанна і ўвішна шчыравалі на сваіх агародах. Трэба ж убраць усё тое, што там вырасла. І хуценька выкапаць бульбу. Як звычайна, пасля першай Прачыстай, прыходзілі замарзкі. Асноўныя вестуны набліжэння вясны і зімы. І неабходна паспяшацца. Як здаўна вядома, бульбачка на беларускай зямліцы лічылася другім хлебам. А вось дзятва па-ранейшаму бесклапотна ладзіла розныя гульні на вуліцы. Ніхто з іх яшчэ і не ведаў, што чакае наперадзе...

Вяскоўцы спадзяваліся: вораг-захопнік будзе абавязкова адкінуты Чырвой Арміяй. А варажыя боты ніколі больш не пройдуць па родных сцяжынах. І не змогуць таптаць беларускую зямлю, рабіць нядобрая, крываваыя справы. Але памыліліся...

Стомленыя, змарнелыя чырвонаармейцы тады адчувалі пякуючы сорам перад людзьмі... І было зразумела: абараніць мірнае насельніцтва вайскоўцы не змоглі! Не было ніякай магчымасці, жаданай перспектывы. І на шматлікія пытанні людзей, якія з сумам пазіралі

ўслед, нічога не адказвалі, а толькі нізка апускалі вочы.

А следам ішоў вораг. Добра ўзброены. Моцны і нахабны. Самалёты з чорнымі крыжамі адчувалі сябе ўладарамі неба, бамбілі гарады і нават вёсачкі. Ужо значна пазней, таксама ўвосьень, калі захопнік возьме напрамак да свайго лагава, малюнак атрымаецца зусім іншы.

І вось у сонечны дзень на вясковай вуліцы нечакана з'явіліся варажыя салдаты. Вясёлыя, самазадаваленыя. Чужынцы чамусьці гучна рагаталі, калі пад колы траплялі хатнія птушкі. Было відаць, што акупанты добра ўзброеныя, з новенькімі аўтаматамі ў руках. Яны смела імчаліся на матацыклах, крычалі нешта незразумелае выпадковым мінакам. Напалоханыя, людзі хуценька ціснуліся да плоту, знікалі ў дварах і хатах.

Спалохалася і матуля. Як толькі пачула гул матацыклаў, куляй выскачыла з хаты на вуліцу. Згрэбла ў абярэмак сваіх маленькіх дачушак, жвава пабегла ў двор. Хуценька зачыніла вяснічкі, затаілася. Перахрысцілася. Ліхаманка пачала шаптаць услых малітвы,

узвышаўся лес, дзе знаходзіўся партызанскі атрад.

Жаданае вызваленне прыйшло толькі ўвосень 1943 года. Фашысты тады імкліва адступалі на Запад. Злыя, бязлітасныя. Нахабныя. Яны палілі хаты, расстрэльвалі мірнае насельніцтва, пакідаючы пасля сябе адны руіны і разруху. Шмат каго сілком схавалі ды адправілі ў Нямеччыну. Калі рэха вайны ўжо разносілася побач з Давыдаўкай, вяскоўцы, сабраўшы ўсё неабходнае, амаль пабеглі ў лес. Спадзяваліся там схаватца ад ворага, дачакацца абаронцаў-чырвонаармейцаў.

Якаў Дзямідавіч, дзядуля маленькай Ганначкі, таксама вырашыў знайсці надзейную хованку ў лесе. Усхваляваны, забег у хату з агарода, дзе нешта рабіў. І амаль з парога крыкнуў:

— Хутчэй збірайце патрэбныя рэчы, дый таксама паедзем у лес. Немцы ўжо пад Гомелем. Чуецца, як гудзе зямля ад страляніны і выбухаў. І суседзі нашы паехалі. Нельга нам тут заставацца. Інакш будзе ўсім капець!

Маці, бабуля мітусліва пачалі збіраць харчы, неабходныя рэчы ў вялікую

няволі і невядомасці. А нядобрае прадчуванне ўжо ўладарыла ў душы, самота вілася ў думках...

І вяскоўцы не памыліліся: хутка ўсе апынуліся на станцыі, дзе іх чакаў цягнік. Праз некаторы час, калі вагоны запоўнілі старымі, жанчынамі і дзецьмі, цягнік пачаў рухацца ў бок Брэста. Горка плакалі цяпер усе, не саромеліся сваіх слёз. Бо доўгачаканае спадзяванне на вызваленне, якое б падарыла волю, не спраўдзілася. Наперадзе — невядома, дзе чакаюцца толькі здзекі, голад, нават смерць...

— У вагоне мы спалі на голай падлозе, — успамінае Ганна Сяргеёўна. — Галодныя, напалоханыя, без цёплага адзення. Нас чакалі канцлагеры ў Нямеччыне. Калі прыехалі да вызначанага месца, людзей пачалі фарміраваць у групы па ўзросту. Дзяцей літаральна вырвалі з натоўпу, адпіхвалі ўбок. Мая матуля, адчуўшы нядобрае, хутка нас схавала пад шырокую сваю спадніцу. І загадала маўчаць, не плакаць. Вось такім чынам і vyrатавала...

Памаяўшы крыху, Ганна Сяргеёўна задуманна паглядзела некуды ў далечынь. І што яна там убачыла? Сваё знішчанае ворагам маленства? Ці прыгадала сястрычку і бабулю, якія не дажылі да вызвалення, да светлага Дня Перамогі? Альбо ўбачыла пачарнелы акрайчак хлеба, які там, у канцлагеры, мроіўся сапраўдным багаццем. Мусяць, зноў у памяці паўстаў працоўны лагер для дарослых. Матуля і тыя жанчыны, якія працавалі на швейнай фабрыцы, шылі розныя рэчы для ворага...

А што заставалася рабіць? Трэба ж ворагу падпарадкавацца, каб захаваць сваё жыццё і дзетак, якія цішком туліліся ў барак. Некаторыя дзяўчаты і кабеты ўпершыню ў сваім жыцці ўбачылі швейныя машыны. І не мелі нават уяўлення, што з імі рабіць... Заўсёды галодныя, змарнелыя, з цяжкасцю выконвалі дзённую норму. Тых, хто не змог хутка асвоіць новую справу альбо не выканаў дзённае заданне, чакаў бізн ад нядобрай назіральніцы.

А дзеці, якія здагваліся матулі змаглі зберагчы, сядзелі ў гэты час ў бараках. І штодзённа старанна хаваліся ад нядобраго вачэй ворага. Агульная бяда, голад прымушалі дзяцей стаць больш дарослымі, зрабіцца хітрайшымі і асцярожнымі. Яны літаральна выплаўалі ў двор, каб адшукаць нейкую ежу. Прыціснучыся да зямлі, малечка кіравалася да сталойкі, дзе харчаваліся нямецкія вайскоўцы. Сярод рознага смецця знаходзілі акрайчкі хлеба, пакрытага цвіллю, пачарнелую вараную бульбу. І пасяброўску дзяліліся паміж сабой такімі набаткамі...

Ад голаду, антысанітарныя некаторыя цяжка хварэлі. Не атрымаўшы належнай медыцынскай дапамогі, хутка паміралі. Вось так развіталіся з жыццём сястрычка Валечка і родная бабуля. Праз некаторы час захварэла і маленькая Ганначкі. Але знайшліся добрыя людзі, якія дапамаглі ўладкаваць малую ў лякарню.

...Нарэшце прыйшло вызваленне. Памыліся тады ўсе ў нейкай лазні, смачна паелі. Амерыканцы прапаноўвалі замонавае жыццё ў сваёй краіне. Але ж беларусы ветліва выслухалі нечаканую прапанову, адразу адмовіліся. Бо былі сапраўднымі патрыётамі. Добра ведалі: чужая хата такая, як сямроўка ліха. І вярнуліся ў родныя мясціны. Няхай там многіх чакалі адны папалішчы, зямлічкі, голад... Ды роднае — заўсёды лагоднае!

які ведала з дзяцінства. Маленькая Ганначка, зірнуўшы на збылены твар матулі, ціхенька запыталася:

— Мамачка! Чаму ты напалохана такая? Што здарылася? Адкуль узятая тут гэтыя чужыя дзядзечкі? І што за чорныя цацкі яны ў руках трымаюць?

Матуля, паглядзіўшы на русывай галяўцы дачушку, амаль прашапталі:

— Гэта фашысты, Гануся. Ворагі, якія нечакана напалі на нас. І прыйшлі сюды не з добром, а з вайной, каб забіваць людзей. Таму ў руках трымаюць зброю, а каля пояса прымацаваны гранаты...

Вось так і з'явілася ў вёсцы новая ўлада, ад якой нічога добрага не чакала. І адразу апусцелі вуліцы. Вяскоўцы імкнуліся радзей сустракацца з гаваркімі суседзьмі. Без асаблівай неабходнасці не з'яўляліся на вуліцах, каб не сустрэцца з паліцамі, якія адразу з'явіліся тут. Гэтыя нелюдзі адчувалі сябе таксама гаспадарамі. Яны нахабна заходзілі ў хаты, шукалі яўрэў і цыганюў, якія маглі ў кагосьці схаватца. І пры гэтым заўсёды патрабавалі сала і самагон.

Адразу вёска заціхла. Ужо не гучаў звонкагалосы гармонік, які вечарамі клікаў моладзь на вуліцу. Не чуўся малады смех, вясёлыя жарты і песні. Вялікая вёска пачала жыць напружаным, трывожным жыццём. А ў хатах засталіся адны старыя дзяды, жанчыны і дзеці. Дарослыя мужчыны, моладзь цішком знікалі ў лесе. І не дзіўна. Пайшлі абараняць родную зямлю ад лютага ворага. Побач сцяной

торбу. Дзяўчынка спалохана туліліся да печы, не разумеючы, што адбываецца на самай справе. Даверлівыя вачыняты раптам напоўніліся слязінкамі. Яны таксама адчулі бяду, якая няспынна рухалася ў бок роднай хаты і вёскі.

Дзядуля тым часам хуценька запроста каня. Але схаватца непрыкметна не ўдалося. Нечакана наперадзе з'явіліся фашысты. Яны адразу застрэлі коніка, а сям'ю Грuba спікнулі з возу. І праз перакладчыка загадалі вярнуцца ў вёску. Даваліся падпарадкавацца.

На вясковай вуліцы ўбачылі сапраўдны натоўп, каля якога жвава бегалі прусьлюнікі-паліцаі. Яны са злосцю піхалі ўсіх прыкладамі, ладзілі шарэнгу. Тых, хто не жадаў падпарадкавацца, моцна штурхалі і няспынна білі. Спалоханыя дзеці заплакалі. Маці, прыціснучыся да сябе Ганначку і Валечку, супакойвала:

— Не плачце, дзеткі. Не трэба дэманстраваць гэтым злыдням сваю слабасць. Будзем спадзявацца толькі на божую падтрымку, дапамогу. І на хуткае вызваленне. Чуецца, Чырвоная армія ўжо побач. І абавязкова прыйдзе сюды, прынясе волю...

А сама цішком выцірала салёныя слёзы, з надзеяй азірлася на суседак, аднавяскоўцаў. Але тые таксама, як заўважыла, знаходзіліся не ў лепшым становішчы. Маўклівыя былі, сумныя і напалоханыя. І вочы ў многіх пачырванелыя, заплаканыя, у якіх адлюстраваліся толькі адзін адчай. Ніхто не жадаў

Інтэлектуал і медыум

Успаміны

Імя Алеся Разанава я, тады выпускнік сярэдняй школы, упершыню пачуў па тэлебачанні з вуснаў выкладчыка БДУ Віктара Карата, які даваў тэлекансультацыі для абітурыентаў. І хаця ў старшых класах я чытаў нямала з сучаснай беларускай паэзіі, але з творчасцю «таленавітага і арыгінальнага маладога паэта», як прадстаўляў яго выкладчык-кансультант не быў знаёмы. Штосьці тады занатаваў, але часу, каб пайсці ў нашу сельскую бібліятэку і папрасіць пачытаць які-небудзь зборнік Алеся Разанава, ужо бракавала, на носе былі ўступныя іспыты ў БДУ. Ды і паглядзеў яшчэ раз абітурыенцкую праграму па беларускай літаратуры: імя гэтага паэта на яе старонках нідзе не фігуравала.

Пабачыў Алеся Сцяпанавіча ўпершыню ў 1982 годзе, аkurat на вуліцы, побач са сталічнай крамай «Глобус», дзе ён спыніўся і гутарыў з нейкім знаёмцам. І то, па праўдзе кажучы, я не ідэнтыфікаваў бы асобу паэта, каб не мой крыху старэйшы аднакурснік Іван Герасімовіч. «Глядзі, вунь Алеся Разанаў», — кратаючы за плячо, ціха прамовіў Іван, а калі мы мінулі мужчын, то дадаў, выказваючы сваё захапленне: «Паэт з паэтаў». Іван чытаў кнігі Алеся Разанава, быў абазначаны ў яго творчасці, а я, сам рыфмар і без пяці хвілін прэтэндэнт на званне паэта, нічога не ведаў пра самага яркага прадстаўніка сучаснай паэзіі.

У тым 1982 годзе я пазнаёміўся з Алесем Разанавым не як з паэтам, аўтарам арыгінальных твораў, а як укладальнікам зборніка Янкі Купалы «Выйдзі з сэрцам, як з паходняй!..», што выйшаў да 100-годдзя з дня нараджэння песняра. Дзякуючы гэтай кнізе ў мяне з'явілася большая цікавасць і пільнасць да купалавых слова, яго рыфмоўкі, тропікі. А ў наступным годзе мне ў рукі трапіў паэтычны зборнік «Шлях-360». Атрымаў тую кніжку ў дарунак ад Варлена Бечыка, які на філфаку кіраваў маёй курсавой работай па сучаснай паэзіі. Ён прыхільна паставіўся да мяне, аднаго рэзку напрасіў застацца ва аўдыторыі, каб пагаварыць тэт-а-тэт. Пра некаторыя рэчы на той час ён выказваўся вельмі смела і крытычна. Мяркую, Варлен Леанідавіч быў знаёмы з маімі публікацыямі ў друку, таму імкнуўся паўплываць на аўтара-пачаткоўца: раіў паболей чытаць Максіма Танка і Алеся Разанава. І гэта атрымалася, бо пазней, пішучы пра каханне, я «касіў» пад Танкавы верлібры, а, пішучы свае вершы-карацелькі, арыентаваўся на разанаўскія паэтычныя мініяцюры.

Па-сапраўднаму грунтоўна асэнсоўваць творчасць Алеся Разанава пачаў у аспіранцкія гады, калі працаваў над тэкстам кандыдацкай дысертацыі па сучаснай беларускай паэзіі. Узаяўся даследаваць тэму чалавека і прыроды на паэтычным матэрыяле, а яна ж, гэтая тэма, не толькі экалагічная, але і натурфіласофская. Разанаўскія творы пра прыродныя вобразы і з'явы тут як найлепей прыдзіліся, арганічна кляліся ў канцэпцыю і змест дысертацыйнага даследавання. Захапілі мяне «Паэма рыбіны», «Паэма сланечніка», пазмны твор пра меліярацыю «Было балота», хаця часцей за ўсё маю ўвагу спынялі версты з кнігі «Вастрыя стралы» (1988). Алеся Разанаў па-філасофску залглыбіў мяне не толькі ў пейзажны свет радзімы, але і ўключоў у самабытны беларускі космас, дэманструючы глыбіню і шматмернасць успрымання таго ці іншага вобраза і надаючы яму сімвалічнае значэнне, сваё непаўторна-аўтарскае разуменне і нацыянальна-адметную трактоўку.

З Алесем Сцяпанавічам пазнаёміўся ў рэдакцыі часопіса «Крыніца», куды прынёс свой артыкул на замову Леаніда Галубовіча. Намеснік галоўнага рэдактара

Разанаў чытаў, рэдагуючы, штосьці сваё, а мы гутарылі з Леанідам Міхайлавічам. А потым падключыўся да гутаркі і Алеся Сцяпанавіч. Праз нейкі час, калі прынёс у рэдакцыю чарговы матэрыял і Галубовіча не было на месцы, мяне з прывязнасцю сустрэў намеснік галоўнага рэдактара.

Снежань 1998 года... У рэдакцыйным пакоі Алеся Сцяпанавіча паволі перакідвае аркушы і ўважліва праглядае тэксты сваіх твораў, якія я адабраў для калектыўнага зборніка беларускай паэзіі, а рыхтавалася кніга да выдання ў серыі «Школьная бібліятэка». «У цэлым добра. Але перабор з квантэмамі і пункцірамі», — парушыўшы маўчанне, канстатуе Алеся Сцяпанавіч і, крытычна ацэньваючы падбор паэтычных мініячюр, пачынае выкасоўваць адзін за адным творы гэтых жанраў. Падборка не далічылася больш чым дзесяці тэкстаў.

На пачатку 2000-х я актыўна ўдзельнічаў у мадэрнізацыі літаратурнай адукацыі, і мы з калегамі ўдасканальвалі змест вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры, штосьці карэкціравалі, змянялі, пераструктуроўвалі. Узнікла ідэя прадоўжыць прапедэўтычны курс літаратурнага навучання ў 12-гадовай школе і стварыць новы падручнік для сярэдніх класаў. У выніку і быў ажыццёўлены наш праект навучальнай кнігі. Першае выданне вучэбнага дапаможніка па беларускай літаратуры для 5 класа пабачыла свет у 2002 годзе, перавыданне — у 2003-м. Створаны гэты дапаможнік мною ў творчым

Асоба Алеся Разанава феноменальная. Рамантык-адрэджэнец, паэт-шукальнік, майстар-віртуоз, філолаг з выключным слыхам, алхімік слова, які стварыў яскравую творчую лабараторыю. Незвычайна цікавы і таленавіты, крэатыўна-вынаходлівы, з неверагоднай энергетыкай, з арыгінальным, можна сказаць, унікальным стылем. Мысляр-думальшчык, філосаф. Ён шчодро дзяліўся ўласным досведам спазнання свету і быцця, пошукаў глыбінных і новых сэнсаў.

тандэме з метадыстам Л. Цітовай. У кнізе для пяцікласнікаў мы змясцілі выказванне Францыска Скарыны пра Біблію, якое паэтычна ўзнавіў Алеся Разанаў. Папярэдне, як здаваць рукапіс у друк, стэлефанаваліся з Алесем Сцяпанавічам і папытаў дазволу на друкаванне перакладзенага ім Скарынавага тэксту. Для яго гэта, здаецца, была прыемная нечаканасць. Хоць трохі няёмка казаць, але, напэўна, усё ж скажу: я непасрэдна спрычыніўся і да ўключэння твораў Алеся Разанава ў школьную праграму для старшых класаў. Хоць, шчыра кажучы, не адразу гэта атрымалася. Безумоўна, Разанаў заслгоўваў

Фота Кастуся Дробова.

Алеся Разанаў.

таго, каб яго творчасць вывучалася ў школе манаграфічна. Зрабіў усё гэта дзеля таго, каб аддаць належнае таленту паэта, каб даць уяўленне вучням пра жанравыя і інтэлектуальна-філасофскія пошукі сучаснай беларускай паэзіі. Дарэчы, пры распрацоўцы канцэпцыі і структуры вучэбнай праграмы па гісторыі беларускай літаратуры для філалагічных факультэтаў універсітэтаў мною асобна вылучана персаналія Алеся Разанава (першае выданне — 2006, другое перапрацаванае — 2012). Кажу пра гэта не дзеля пахвальбы ці імкнення, выбачайце, «прымазацца» да літаратурнай знакамітасці. Аднак з прыемнасцю ўспамінаю зробленае, ды і гонару ўсё-такі хаваць не буду: і я маю дачыненне да прапаганды і папулярызавання творчасці найвыдатнейшага паэта Беларусі і Еўропы.

У часопісе «Беларуская мова і літаратура», які я рэдагую больш як дваццаць гадоў, змешчана каля дзесятка навуковых і метадычных артыкулаў, распрацовак урокаў, прысвечаных творчасці Алеся Разанава. На жаль, № 12 нашага часопіса за 2020 год з публікацыяй А. Герцыка «Вывучэнне паэзіі Алеся Разанава ў XI класе» перадалі мяе сям'і паэта запозна, ужо тады, калі Алеся Сцяпанавіча не стала... Шкада, што не зрабілі гэта раней. Чамусьці зацігнулі, хоць я ўзяў за правіла перадаваць нумары часопісаў, дзе пра Алеся Сцяпанавіча друкаваліся артыкулы настаўнікаў, аспірантаў, маіх калег ды і ўласна мае рэчы. Не ведаю, не магу меркаваць, як успрымаў і ацэньваў паэт напісанае пра яго. Калі неяк мы сустрэліся ў рэдакцыі часопіса «Роднае слова», то ў час размовы ў кабінце галоўрэда Міхаса Шавырка ён прызнаўся (а мо і прагаварыўся!), што найбольш яму імпануе тое, як піша і аналізуе яго творчасць Ева Лявова.

...Тэлефаную Алесю Сцяпанавічу напрыканцы восені 2004 года і дзеляюся задумай пра запаткаванне ў нашым часопісе «Беларуская мова і літаратура» новай рубрыкі «Даўная літаратура», прашу яго падрыхтаваць пераклады на сучасную беларускую мову тэкстаў Кірыла Тураўскага, Сымона Буднага, Васіля Цяпінскага, Сімяона Полацкага. Тлумачу ідэю-мэту праекта: апрача артыкулаў пра дзейнасць і творчасць гэтых пісьменнікаў ды асветнікаў мінулага добра было б змясціць сучасныя пераклады і тым самым наблізіць вучню да разумення і засваення зместу старадаўніх твораў. «Тэрміны сціслыя. Справа

вымагае часу. За адну ноч не зраблю», — адмаўляючыся, сказаў Алеся Сцяпанавіч. На паэта-перакладчыка ў мяне была вялікая надзея: Разанаў зробіць перастварэнні прафесійна, якасна, на высокім эстэтычным узроўні. Аднак тады ў мяне не атрымалася пераканаць яго ў тым, каб далучыўся да праекта, які мы пачалі рэалізоўваць з першага нумара часопіса за 2005 год. Вынік маёй агітацыі і нашай гутаркі з Алесем Сцяпанавічам, як мяркую, ёсць: ён займеў красамоўнае ўвасабленне ў выданні «Кніга ўзнаўлення» (2005). Усё ж паэт загарэўся ідэяй перакладу даўніх літаратурных тэкстаў і пачаў працаваць, якая, зразумела, вымагала і часу, і творчых высклаў. У канцы таго ж 2005 года Алеся Сцяпанавіч зрабіў мне навагодні падарунак — згаданую кніжку, да таго ж з надпісам:

*Тое, што атрымаў,
перадаю.
Алеся Бельскаму —
Алеся Разанаў.
29.12.05*

...Наступная сустрэча з Алесем Сцяпанавічам адбылася ўвесну 2020 года ў Нацыянальнай бібліятэцы, аkurat пад вялікім панно з выявай асветнікаў з кнігамі ў руках. Паэт, а гэта добра запаміналася, абедзвюма рукамі сціснуў маю руку, усміхаўся-радаваўся, што бачыць мяне. Мы і сапраўды даўно не бачыліся і не чуліся. І я, вітаючыся, не хаваў сваёй радасці ад гэтага нечаканага спаткання. «Во, толькі што замовіў па падказцы Анатоля Вераб'я вашу кніжку пра Лойку», — сказаў ён. Меў на ўвазе кнігу «Чалавек з сонечнага ўсмішка», якая выйшла ў 2019 годзе і складалацца з успамінаў і артыкулаў пра Алега Антонавіча Лойку...

Асоба Алеся Разанава феноменальная. Рамантык-адрэджэнец, паэт-шукальнік, майстар-віртуоз, філолаг з выключным слыхам, алхімік слова, які стварыў яскравую творчую лабараторыю. Незвычайна цікавы і таленавіты, крэатыўна-вынаходлівы, з неверагоднай энергетыкай, з арыгінальным, можна сказаць, унікальным стылем. Мысляр-думальшчык, філосаф. Ён шчодро дзяліўся ўласным досведам спазнання свету і быцця, пошукаў глыбінных і новых сэнсаў. Прызнаваўся:

*Засяроджанаю душою я намацаваю
дрогкую лінію сэнсу,
на якой мушу ісці
дарэшты.*

Прайшоў паэт свой няпросты шлях годна, да канца, дарэшты. Падаўся ў вечнасць, да якой належаў сваім існым духам, бо шукаў і ценіў тое, што мае вечны сэнс. А мне Алеся Сцяпанавіч на ўспамін пакінуў даволі красамоўны аўтаграф на кнізе «Лясная дарога» (2005), у радках якога адчуваецца філасафічнасць, па-разанаўску адметны, у сваёй аснове афарыстычны, склад думкі:

*Завяршэнне перакладаецца ў пачатак,
досвед — у дослед,
ветях — у маладзік.
Так, Алеся?
Алеся Бельскаму —
Алеся Разанаў.*

...На вялікі жаль, тая сустрэча ў Нацыянальнай з Алесем Сцяпанавічам была апошняй, але і ў чымсьці сімвалічнай: Разанаў на фоне велічных постацей асветнікаў мінулага, яны з разгорнутымі кнігамі ў руках. Паэт між сучасным і мінулым. І калі згадваю тыя кароткія хвіліны сустрэчы, то мне Алеся Разанаў бачыцца маштабна: як чалавек кніжнай культуры, прадстаўнік вялікай кніжнай эпохі, яе інтэлектуал і медыум. З выгляду Алеся Сцяпанавіч здаваўся спакойна-ціхім, самазасяроджаным, насамрэч жа быў інтэлігентны і далікатны, шчыры і адкрыты да дыялогу-сумоўя. Такім будзе помніцца.

Алеся БЕЛЬСКИ

Этымалагічныя эцюды*

3 кнігі «След самаеда»

Кракаў, Крэва

У выніку змены першапачатковай фанемы атрымліваема гэтаксама словафарму *кара*, і далей, пры выпадзенні першага галоснага, — *к(а)ра*. Пра паходжанне наймення тапоніма *Кракаў*, як і ў выпадку з Харкавам, існуюць версіі, версіі-міфы, аднак у аснове і гэтага наймення знаходзіцца этымонім *хара*. Харкаў і Кракаў — адна і тая ж словаформа, вымаўленая па-рознаму, і, як Харкаў на тэрыторыі звіліны, Кракаў таксама месціцца на «крывой» тэрыторыі, утворанай Віслай і яе прытокамі Рудава і Бялуха. Што тычыцца кампанента *-каў* (*ков*), то, як ужо гаварылася, гэта скарачана-ная форма лексемы *коवास* — саамскага жытлішча.

Наогул, усе «крывыя» найменні, атэстоўваючы адметнасці ландшафту, найперш рэчак і дарог, судносіцца з *хара* і, як Крывулічы і Карэвічы, узаемадаюцца і ўзаемавытлумачваюцца — з даўніны і ў даўніну, а рэчка Каряляча, прыток Дубаўкі ў Гарадоцкім раёне, не перастае тлумачыць, што яна *хара яха* (крывая рака). Утвараючы звіліну ці кут павароту, рака і дарога нешта дадавалі да самой мясцовасці, нейкі кшталт перавагі і дадатковага вымярэння, і людзі, сяліўшыся, іх не міналі і зазвычай бралі за пазнаку свайго месцазнаходжання.

Так, напрыклад, для Крэва, чый замак заснаваўся пры супадзенні рэчак Краўлянка і Шляхцінка, пэўна, менавіта *хара* стала падставай, на якой заснавалася яго найменне.

Пень

Асноўнае значэнне: ніжняя частка камля з каранямі, што застаецца ад спілаванага, ссечанага альбо зламанага дрэва, а таксама сам камель.

На беларускай мове, на рускай, на ўкраінскай *пень*, на польскай *pień*, на верхнялужыцкай і ніжнялужыцкай *rjeńk*, на славацкай *peň*, на сербскай *panь*, на харвацкай *ranj*, на балгарскай *пън*, на царкоўнаславянскай *пнь*.

Судносіцца са стараіндзейскім *pinaka* ('кія'), са старагрэчаскім *pinaks* ('дошка'), са славенскай *panj* ('борць') ды яшчэ са словамі, значэнне якіх 'дрэва': *puu* (на фінскай), *estonskaj*, *карэльскай*, *pu* (на вепскай), *pñ* (на латвійскай), *pu* (на комі-зыранскай, удмурцкай), *no* (на салькупскай), *na* (на энецкай і ненцаккай: так, у ёй, у ненцаккай мове, загалюнае слова захоўвае і знаходзіць сваё вытлумачэнне). 'Пень' кампазіта: у ім другі кампанент абсечанае на 'нь' слова *няцота*, а гэта 'тоўсты, таўстмань', само ж словазлучэнне пішацца і гучыць *ня няцота* і азначае якраз тое, што ўжо называлася, — 'камель дрэва'.

Гомель, Бягомль, Готланд

Гомь, Гом'е, Гомей, Гомій, Гом'е — на такія транскрыпты багаты Гомель, і ў тэкстах мінулых стагоддзяў яны прысутнічаюць. Пытанне: што яны азначаюць? Што азначае найменне 'Гомель' і хто яго нам узчыў? Кажу: самаедаў.

У аснове гэтага тапоніма знаходзіцца марфема *ngo*: на ненцаккай мове гэта востраў ці выспа. Перад тым, як Сож, Пшчэ і іншыя рэкі ўвайшлі ў свае рэчышчы, месца, дзе заснавалася паселішча, уяўляла сабой якраз востраў, выспу: іншых прыдатных месцаў, каб сяліцца, проста не было. Айконімаў, у якія ўпісаўся 'востраў', дэволі шмат, няшмат — у якія са сваёй афіксацыяй упісалася 'выспа', а вась 'ngo', не дужа ўпісваецца ў тапанімічную карту краю, хутчэй, наадварот, выпісваецца альбо асімілюецца і становіцца марфемай 'о'.

Першапачатковая форма слова, калі яго аднаўляць, мелася б выглядаць так: *ngo'мя* ('востраў-жытлішча, жытлішча (чум) на востраве'). Гэта ўжо тая самая словаформа, якую мы сустракаем у колішніх актах і пісцовых кнігах. Займеўшы прыналежна-назоўную марфему 'ел', утвораную ад самадзейскіх *ил*, *ял*, што суднаведна на ненцаккай і саамскай азначае 'жыццё', ці *ил(св)*, *эле* — 'жыць', яна набыла цяперашнюю транскрыпцыю. Заўважым, на ганасанскай мове ў 'вострава' падобная фанасемантыка: *nguai* і *nguai mou*, дзе *mou* 'зямля, краіна'.

У Полацкім раёне ёсць возера, што гэтаксама мае назву Гомель, побач з ім вёска з такім жа найменнем: яна мела яго адпачатку, і яно перайшло ад яе на возера. Возера Гомель упісана і ў тапаграфічную карту Астравецкага раёна: непадалёку хутар Бруканішкі.

'Гомель' таксама чытаецца ў тапоніме *Бягомль*, што ў Докшыцкім раёне. Яго 'астраўнае' паходжанне пацверджаецца самім геаграфічным месцазнаходжаннем мястэчка: яно месціцца між рэчак Мажанка і Сцюдзёнка, прытокаў Бярэзіны, але што азначае марфема *бя*, можна адно меркаваць. Хутчэй за ўсё, гэта артыкуляваная марфема *ня*, на ненцаккай мове яна азначае 'дрэва, лясны'. Асабліваць ненцаккай фанетычнай сістэмы — што ў ёй шэраг гукаў на пачатку слова не вымаўляецца, у тым ліку гук 'б'. Улічваючы гэта і аднаходзячы першапачатковую словаформу тапоніма, маем *ня'ngo'мя'ел* — 'жыхары жытлішча на лясным востраве'. *Пя'ngo'мя'ел* > *Бя'ngo'мя'ел* > *Бягомль* > *Бягомль*: зазначаючы фанетыкамарфалагічныя трансфармацыі, тапонім, тым не менш, захаваў свае першапачатковыя фарманты, што вытлумачваюць яго і надаюць яму змест.

Не буду вышукваць 'астраўныя' суднаведнікі ў іншых краінах і ў іншых мовах, яны яшчэ і тут не ўсе аднойдзены, спынюся найперш на адным — на тапоніме 'Готланд', ён красамойны.

У вострава Готланд багатая гісторыя, археалагічныя знаходкі сягаюць у каменны век. Чый ён тады быў, на якой мове гаварылі тагачасныя жыхары і як ён тады называўся — падказку змяшчае само найменне тапоніма. Яно складаецца з двух кампанентаў, другі кампанент пазнейшы і відавочны: *ланд* на германскіх мовах 'краіна'. А першы? Ён мае сказаць, якая альбо чья гэта краіна. Звычайна гаворыцца, што гэта краіна готаў. Але гэта адно дупшчэнне, яно не ўсё ўлічвае, і перш за ўсё не ўлічвае несуднаведнасці ў часе: готы з'явіліся на гістарычнай арэне на пачатку II стагоддзя н. э., а Готланд тысячагоддзі да іх ужо быў заселены, меў сваіх жыхароў. Яны не былі нямымі, і на той мове, на якой гаварылі, далі найменне свайму краю, зямлі, на якой жылі, яны яе проста атэставалі. Гэтая зямля востраў: *ngo*. Готланд — зямля-востраў, краіна-востраў, *ngo'ланд*, ці, калі змяніць другі кампанент кампазіты ненцаккай адпаведнікам, *ngo'я*, ці, калі саамскім, *ngo'лань*. Саамская мова тоесная з самадзейскімі мовамі, разам з імі ўваходзіць у адну макрасямю, і, да прыкладу, тапонім 'Таландыя' вытлумачваецца падобна: лексмай *ngo*, прысутнай у лексіконе ненцаккай мовы, і лексмай *лань*, прысутнай у лексіконе саамскай мовы.

Архангельск

Да таго, як там заснаваўся праваслаўны Міхайла-Архангельскі манастыр, а ўслед за ім слабада, гэтае месца было ўжо асвоена тамтэйшымі жыхарамі краю — самаедамі, і, зыходзячы з яго цяперашняй назвы, першым кампанентам назвы была марфема *вархана*, што на ненцаккай мове азначае 'берагавы, на беразе, на краі'. Другім — марфема, што азначала паселішча, жытлішча, стойбішча, дом: *нгэсы* ці *харад* (*хард*), як у тапоніме 'Саляхард', дзе *сала* — мьс, паўвостраў. Але, хутчэй за ўсё, другім кампанентам была самая простая марфема *я*, а гэта — зямля, край, месца, акруга, і тады месца, зноў-такі хутчэй за ўсё, называлася *Вархана я* — 'берагавое месца'.

'Берагавым' з'яўляецца і тапонім Арханова: вёска, што мае такое найменне, знаходзіцца ў Маскоўскай вобласці па беразе ракі Воры, другая — на беразе рэчкі Маладоеўкі, а ў Міёрскім раёне на прыбярэжжы Дзісны.

Дарога

На беларускай мове *дарога*, на рускай, на ўкраінскай *дорога*, на польскай, на ніжнялужыцкай *droga*, на верхнялужыцкай *dróha*, на эцкай, на славацкай *dráha*, на стараславянскай *драга*.

У іншых славянскіх мовах мае дадатковае і нават адметнае значэнне. Так, на славенскай *draga* 'лагчына, роў', на сербскай *драга* 'цяжына, дэфіле — вузкі праход у мясціне, непрыдатнай для хадзі'. Судносіцца са шведскім *dråg* — 'лагчына, нізіна, доўгая вузкая ўпадзіна'.

Зазвычай выводзіцца ад слоў 'дзерці, драць' і вытлумачваецца як прастора, прадзертая (працярабленая) у лесе, а марфема *-za* ўважаецца за суфікс. Такім чынам, дарога звязваецца з лесам, з ляснымі нетрамі, праз якія яна працярабляецца. Але гэта не так. Хто ўжо адпачатку, раней за ўсіх і за ўсё працерабаўся праз лясныя (і не толькі) нетры, дык гэта рака, на ненцаккай мове *яха*, на энецкай *дэха*, на саамскай *йог*, *йок*, і марфема *-za* з яе каранёў, ёю атэстуецца рачны дэтэрмінацыў. Там, дзе рака была глыбокай, ёю плылі (ехалі), там, дзе была płyткай, ёю ішлі, глыбокая становілася 'шляхам', płyтка 'дарогай'. Першы кампанент у словафарме 'дарога' *тора*, на ненцаккай 'водмель, płyтка', у ёй, у ненцаккай мове, словы не пачынаюцца са звонкага змычнага 'д', і перад тым, як упісацца ў цяперашнія формы, *дарога* была *тораха* (< *тора яха*), а гэта не што іншае, як płyтка рака, рака-водмель: *дарога* выснавалася з яе.

Баранавічы, Барань

Там, дзе фрыкатыўнае ў пераходзіць у змычнае б, ненцаккае слова *вар* (бегар) набывае адметнасці гнанасанскага суднаведніка (*бэрэ* — 'край, бегар') ці энецкага (*бар* — 'канец, край', *биз бар* — 'бегар'), і змест словафармы, прышпіленай да слова 'варона', перапісваецца да слова 'баран'.

Баранавічы: горад у Брэсцкай вобласці, у міжбярэжжы ракі Шчыры з яе рукавом і ракі Мышанкі; вёска ў Пастаўскім раёне на рацэ Лучайцы; колішняя вёска ў Гродзенскім раёне на рацэ Ласосна; вёска ў Леўскім раёне на рэчцы Трапятышчы; вёска ў Карэліцкім раёне на рукаве рэчкі Нёўды; вёска ў Барбруйскай раёне на сканалізаваным прытоку ракі Ваўчанкі. Ва ўтварэнні словафармы гэтага тапоніма заўдзельнічаны дзве моўныя сістэмы (самадзейская і славянская) і тры марфемы, дзе *бар* — назоўнік 'бегар', на — гэта яшчэ самадзейскі паслялог *ниня*, *ниня* ці *няня* і ўжо славянскі прыназоўнік *на*, *вічы* — катэйконім, што ўказвае на месцажхарства.

Барань, Бараны, Барані, Баранішкі, Баранцы, Баранаўка, Баранава, Баранчыкі, Баранкі, Баранькі — да ўсіх гэтых тапонімаў мае дачыненне *бар* (бегар) і судносіцца з ім.

Жыд-возера, Жыткавічы, Жытомір

Трэцяе па плошчы возера ў Беларусі, пасля Нарачы і Асвейскага, месціцца ў Жыткавіцкім раёне і называецца Чырвоным. Гэтак яно пачало называцца адно з 1932 года, дагуль называлася Князь-возера і Жыд-возера. Мінаем папярэднія варыянты назвы, спыняюся на той, што ідзе з глыбокай даўніны і выдзе ў глыбокую даўніну, — на назве 'Жыд-возера'. Яна адаптавана беларускай мовай, і калі другая лексема словазлучэння цалкам пералагодзена, то першая захававае свае першаісны змест.

У аснове наймення 'Жыткавічы', якое даследчыкі-краязнаўцы выводзіць ад асабовага імя Жытко ці Жыдка, той самы апелятыў, што і ў наймення возера: гэта саамскае слова *сыйт* (*sjid*), яно азначае паселішча. Тэя людзі, што пасяліліся на возеры (на востраве возера?), былі протасамадзейцы, і азёры якраз былі тымі месцамі, дзе зазвычай паселішчы засноўваліся. Жыд-возера — *Сыйт-возера*: 'возера, што мае паселішча'.

Што да наймення 'Жыткавічы', то яго словаформа ўтворана з трох кампанентаў. Першы — тая самая лексема *сыйт*, трэці — даласаваны катэйконім *-ічы*, а другі — лексема *кыйів*: на саамскай мове 'крыніца'. Аднаходзячы словафарму першанаймення, маем *Сыйт кыйів* — 'крыніца, на якой (каля якой) ёсць паселішча'; цяперашняя словаформа *Сыйт кыйів* + *ічы* пераклаецца як 'жыхары паселішча, што на (каля) крыніцы'. Каля якой крыніцы — напэўна, лепш за ўсё ведаюць самі жыхары Жыткавічаў.

І 'Жыткавічы', і 'Жыд-возера' фанасемантыкай сваіх найменняў суднадукаюцца са словам 'жыць', а яшчэ з 'Жытомірам', горадам, што ва Украіне. Яго найменне не ад асабовага імя Жытамір і не ад слоў 'жыта' і 'мера', а ад таго самага слова *сыйт* і даласаванага да яго слова *мир*, што на саамскай мове пішацца як *мырр* і, як у славянскіх мовах, азначае *мир*, згод, свет, чалавечую супольнасць, люд, грамаду, народ. Такім чынам, вытлумачваючыся, 'Жытомір' (на ўкраінскай 'Житомир') паведамляе, што ён 'люд паселішча', сельская грамада.

Тапонімы, што ў сваёй словаформе маюць *сыйт*, расшыпаны тут і там на карце краёў і краю.

Сыціна, *Сыцін*, *Сыцінка*, *Сыцінка*, *Сіцінка*, *Сыціны*, *Сіціна*, *Сіціна*, *Сіцінікі*, *Сыцінікі*, *Сіцінікава*, *Сітава*, *Сітаўка*, *Сытаўка*, *Сіціцы*, *Сіціцава*, *Сіціца* — вась некаторыя з іх.

Фанетычна яны суднадукаюцца з 'сітам' і травой 'сітнікам', з інтэндантам-сьцінкам і птушкай 'сітаўкай', аднак адпачатку ўтрымліваюць змест, якім вытлумачваюцца, — 'саамскае паселішча'.

3 анталогіі беларускага партрэта

У галерэі «Арт-Беларусь» працуе вялікая экспазіцыя «Партрэт часу. Партрэт у выяўленчым мастацтве Беларусі XIX—XXI стагоддзях». Праект, які можна ўбачыць ажно да 22 жніўня, сабраў экспанаты з фонду Нацыянальнага мастацкага музея, Беларускага саюза мастакоў, Гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялява, карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка, а таксама работы асобных сучасных аўтараў. Усяго больш як 70 твораў жывапісу, скульптуры і графікі.

Сярод аўтараў, якія не маюць патрэбы ў прадстаўленні, — удзельнік «Парыжскай школы» Хаім Суцін і наватар у тэатральнай дэкарацыі Леон Бакст. Можна ўбачыць адзіную ў краіне арыгінальную работу — «Партрэт Тамаша Зана» (1837—1839) — яскравага прадстаўніка рамантызму Валенція Ваньковіча. Змешчаны ў экспазіцыі карціны Юсіфа Аляшкевіча (а гэта «Партрэт дамы ў сінім шалі» і «Партрэт графа В. Б. Страйноўскага» 1810-х гадоў), які ўвайшоў у гісторыю еўрапейскай культуры як прызнаны мэтр гістарычнага і партрэтнага жанру.

На выстаўцы прадстаўлены, натуральна, і творы сучаснікаў: Уладзіміра Тоўсціка, Уладзіміра Зінкевіча, Уладзіміра Савіча, Юрыя Якавенкі, Зоі Літвінавай, Дзмітрыя Аганавы, Алесі Скоробагаі, Аляксандра Даманавы і іншых. Цікава, што многія работы, прынамсі, што тычыцца жывапісу, вельмі буйныя па памеры і светлыя, ясныя, праміяныя.

Між тым у такім багаці твораў аднаго жанру, дзе прадстаўлены асноўныя тэндэнцыі развіцця беларускага мастацтва, разнастайнасць стыляў і аўтарскіх асаблівасцей, даволі складана арыентавацца. Зала «Арт-Беларусі» хоць і ўмяшчальная, але не вельмі вялікая, таму сярод такой колькасці скульптуры, жывапісу і графікі, няхай і выдатна размешчанай у плане канцэпцыі, няцяжка згубіцца або прапусціць нешта важнае. Гэтым разам звернем увагу на тое, што ні ў якім разе нельга абмінуць.

Сярод такіх — «Першая прычасць» (1981) Барыса Заборавы. Карціна адносіцца да самага пачатку парыжскага перыяду жыцця і творчасці аўтара і, відавочна, створана пад уражаннем ад мастацтва студыйнай фатаграфіі мінулага стагоддзя. Пазнавальная манаромнасць, даволі простая кампазіцыя, пазіраванне безыменнага персанажа, «жыва» бязлітаснага часу — асноўныя характарыстыкі гэтай шмат у чым змрочнай работы, якая дэманструе, што дзесяцігоддзі робяць з мінулым. Атрыбут першай прычасці — белая

Золя Літвінава
«Партрэт Святалян
Катковай», 2016 г.

аднак цікавы гэты твор не выявай мастака і атрыбутаў яго майстарыні, а кампазіцыяй, на якой адлюстравана і мадэль у касцюме Арлекіна. Стаіць яна па-за твораем, абাপляючыся на спіну яго крэсла, і звяртае на сябе не менш увагі. Як адзначаюць даследчыкі, традыцыйны персанаж Арлекін да пачатку XX стагоддзя набыў новае значэнне: гэта ўжо абагульненая выява чалавека творчай прафесіі. Вобраз стаў увасабляць у тым ліку адрынутага грамадства мастака. Дарэчы, касцюм Арлекіна з рознакаляровых абрэзкаў сімвалізаваў таксама плуралізм і інтэрнацыянальны характар «Парыжскай школы», прадстаўніком якой быў Восіп Любч, між іншым, тэатральны дэкаратар.

Звяртае на сябе ўвагу і «Бюст дзяўчыны» (1930) Леона Індэнбаума. Даследчыкі пакуль не ўстанавілі, ці з'яўляецца партрэт выявай нейкай пэўнай мадэлі альбо гэта абагульнены вобраз, аднак безыменная дзяўчына — сапраўднае ўвасабленне юнацтва: самкнутыя вусны, злёгку кірпаты нос, высокая паднятая галава і, самае яскравае, горды позірк, скіраваны перад сабой... Між тым скульптура на выстаўцы прадстаўлена на значнай колькасці новых работ сучаснікаў, у тым ліку Дзмітрыя Аганавы («Апошні імператар» 2020-га, «Дуалізм» 2021-га, «Позірк скрозь час» 2021-га). Іх партрэты, як правіла, альбо абагульненыя, альбо малапазнавальныя.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Яўген Харытоненка «Аленка», 1960 г.

Энергія ўнутранага зместу

У юбілейны год Уладзіміра Савіча, заслужанага дзеяча мастацтваў, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі, кавалера ордэна Францыска Скарыны, прафесара Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, яго персанальныя выстаўкі будуць праходзіць у некалькіх гарадах Беларусі. Сваю першую экспазіцыю графікі да 70-годдзя твора адкрыў у Полацку — на радзіме вядомых асветнікаў Беларусі. Сёння хацелася б паразважаць пра асобу славацкага мастака і справу, якая стала сэнсам яго жыцця.

Жывапіс, нібы тонкі гук, ледзь улоўны шум, прысутнічае ва ўсім, фарміруючы і кіруючы чалавечымі сэнсамі, эмоцыямі, меркаваннямі. Асноўным складнікам у ім з'яўляецца колер. Для чалавека ён — паніяцыйнае адлюстраванне светлавых рэалій ночы і дня, пор года, усіх тых змен, што адбываюцца вакол. У ім сканцэнтраваны найважнейшыя сэнсы эмацыянальнага складніка асобы. Як чалавек бяспільны перад гукамі, так залежны ён ад колеравых уздзеянняў. Для мастака, які асабліва востра адчувае і ўспрымае датыкальную структуру прадметнага свету праз колеравую эмацыянальнасць, жывапіс з'яўляецца асноўным размоўным стымулам.

Колеравыя коды кожнай творчай асобы грунтуюцца на адных і тых жа рэаліях, але ўспрымання, перапрацоўка і выяўленая ёй жывапісная мова як «ідэнтыфікацыйны нумар» індывідуальныя. Мы пазнаём творы мастака-жывапісца не па стылі, не па тэхналагічных прыёмах, не па сюжэтай зададзенасці і г. д., а па жывапісных асаблівасцях — яны раскрываюць унутраную эмацыянальную і энергетычную напоўненасць аўтара. Магутнасцю жывапіснага напуўнення адрозніваюцца і работы Уладзіміра Савіча. Яго творчасць — злучэнне ўсіх складнікаў, аб якіх было сказана вышэй. Мастак скончыў графічныя аддзяленне Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, у якім з 1976 да 2007 выкладаў на кафедры графікі. У 1966 годзе яму было прысвоена званне прафесара. Графіка на нейкі час стала для яго асноўнай, але ў лінейным малюнку, кампазіцыйнай задуме аўтара выяўлялася тая паэтычнасць, якая па эмацыянальным успрымання была жывапіснай.

І мастак прышоў да жывапісу, які на яго велізарных палотнах загучаў як таямніца,

што паказваецца пласт за пластом з глыбін часу. Яна — шматаблічная, іскрыстая, нібы сабраная з каштоўных пераліваў, — выявілася з такой завуаліраванай сілай, што вобраз, які адлюстравана Уладзімірам Савічам, загучаў у колеравых рэаліях, набываючы аб'ём і матэрыяльную прысутнасць. У папярджэнне сказаных вышэй слоў можна ўспомніць яго твор «Мадонна» (2005). Да адлюстравання гэтага архетыпа Уладзімір Савіч звяртаўся ў розныя гады.

Фігура мадонны з немаўлём запаўняе цэнтральную частку палатна. Такі прыём мастак выкарыстоўвае не паўсюдна, для сутнасці пераканаўчасці заўжды шукае новае рашэнне. Часам абліччы, фігуры, дэталі адзення, выразныя сілуэты, якія нясуць у сабе асноўную сэнсавую нагрузку, мастак размяшчае ў розных частках палатна, рознымі прыёмамі акцэнтуючы на іх увагу. Такое незвычайнае кампазіцыйнае рашэнне дапамагае не толькі ўбачыць выяву галоўнага героя, але і адчуць яго псіхалагічную характарыстыку, напрыклад, як у работах «Узношу голас малітвы» (2005) і «Апостал. Зваротны шлях» (2010).

На першым палатне глядач бачыць жаночае аблічча з вэлюмам суму ў вачах, што надае ўсяму твору нейкую ціхую стацьнасць. Акцэнт на ніжняй частцы кампазіцыі, старанна прапрацаваныя дэталі твару, на першы погляд, кантрастуюць з каларовым хаосам, які атачае яго і запаўняе большую частку палатна. Але менавіта ў таямнічым поглядзе, які прыцягвае да сябе ўвагу, тоіцца энергія ўсяго каларовага поля. Яно напоўнена сэнсамі, дынамікай, тым віртуальным жыццём, якое запаўняе душу чалавека. У іншай рабоце адлюстраваны вобраз змяшчаецца мастаком у верхнюю правую чвэрць, запаўняючы сабой усю кампазіцыю. Ён дынамічны і, нягледзячы на невялікі памер палатна (60х50), імкнецца да манументальнага ўспрымання. Мы бачым постаць апостала, які рухаецца па небе і пазірае з вышыні. Хочацца адзначыць кранальную бездакорнасць аўтара ў пабудове кампазіцыйнай задумы, дзе кожная рыска, каларовая пляма, дынаміка рытмаў нясуць

не толькі жывапісную, але і кампазіцыйную нагрузку. У гэтым выяўляецца эмацыянальнае светаадчуванне аўтара, яго збалансаванасць, гармонія ці дысгармонія.

Але вернемся да таго шматаблічнага жывапісу ў карціне «Мадонна». Мастак шчыльнымі пастознымі мазкамі нібы жадае выпліць аб'ёмную выяву мадонны з немаўлём. Мазкі выпраменьваюць святло і перадаюць звышнімі імбаў. Яны рухаюцца ў бясконцым хаосе нюансаў, распадаючыся на вохрыстыя, блакітныя, чырвоныя, з украінамі жоўтых і ліловых, быццам збіраючыся і адначасова рассыпаючыся, ствараючы эфемернае воблака каларовых іскраў. Складанасць колеравых замесаў аўтара напоўнена «нотным станам» адценняў. Менавіта ў іх закладзена палітра яго жывапіснай мовы.

«Мадонна», 2005 г.

Вельмі прыцягальныя кампазіцыі «Свет трывожыцца ў чаканні» (2010), «Вандраваў внавага цень чужы» (2010), «Карціны старых сцен» (2012), «Кліч з немаг» (2012)... У іх мастак, гаворачы на мове жывапісу, выкарыстоўвае эстэтыку «мастацтва для мастацтва». Колеравыя

суадносіны на яго палотнах, мякка дапаўняючы адзін аднаго, раскрываюць сэнс аўтарскіх перажыванняў. Яны жывуць сваім жыццём, уздзеянчы на эмоцыі гледача. Гаварыць на мове жывапісу — роўна размовы з самім сабой і з усім чалавецтвам, паколькі ў нашай падсвядомасці закладзена энергія ўнутранага зместу, што грунтуецца на колеравых рэаліях светабудовы.

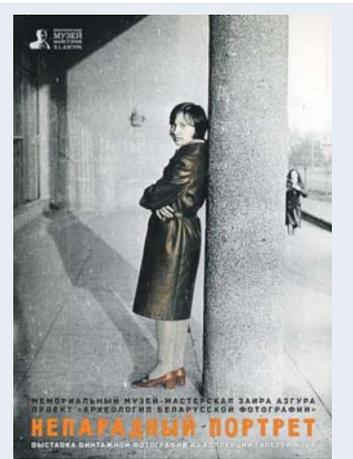
Добра адукаваны, дасведчаны ў гісторыі зараджэння і развіцця мастацтва шматлікіх народаў, Уладзімір Савіч заўсёды адчуваў патрэбу выказаць мастацтва блізкае сабе, не апісанае мастацтвазнаўцамі, даследчыкам народных традыцый. Яго ілюстрацыі да дзіцячых кніг на тэмы народных беларускіх казак сталі ўнутраным адкрыццём. На старонках паўстала гарады, мястэчкі, з'яўляўся свет асаблівых культур, які валодае нацыянальным каларытам. Творчасць Уладзіміра Савіча ўсхвалявала беларускую мастацкую публіку як нешта новае, зольнае стаць перадумовай фарміравання нацыянальнай спецыфікі беларускай мастацкай традыцыі.

Сёння яго жывапіс падпарадкаваны падарожжы ў часе. Нібы застылы ў суровай гістарычнасці, перад намі паўстае вобраз князя ў партрэце пад назвай «Схаваны ў змрок, які ўкрыўся ў цені» (2010). Лёгкім подыхам ветру і імгненнем жыцця, якое праляцела, афарбаваны дынамічны партрэт «Каравайніцы» (2010), святлом чакання — мужчынскі партрэт пад назвай «...Следам» (2011). А бяздонна чорныя вочы «Барбары Радзівіл» (2004), у якіх, як у касмічнай безмежнасці, можна патануць, не дакрануўшыся да запаветнай таямніцы ісціны...

Надыходзіць час, калі паняцце «прафесіяналізм» наступнае месца тэхналагічнасці мастацтва, калі нішу творчасці адваёўвае камп'ютарызцыя, але хочацца верыць, што непаўторнасць асобы мастака захоўваецца ў той энергіі ўнутранага зместу, што родніць аўтара з вобразамі яго творчасці.

Ларыса ЛЫСЕНКА,
загадчыца Мастацкай галерэі
Нацыянальнага Полацкага гісторыка-
культурнага музея-запаведніка

Хто на карцінцы?

У афішы выкарыстаны безназоўны твор Зоі Мізуновай 1980-х.

У мінулую суботу рэтраспектыўная фотавыстаўка пад назвай «Непарадны партрэт», што на працягу апошняга месяца радала наведвальнікаў Мемарыяльнага музея-майстэрні Заіра Азгура ў Мінску, завяршылася. Сціплую экспазіцыю, створаную ў межах даследчага праекта «Археалогія беларускай фатаграфіі», склалі работы канца 1960-х — пачатку 2000-х гадоў з калекцыі галерэі візуальных мастацтваў NOVA. Падводзім вынікі самабытнай акцыі, паралельна складаючы яе «фотаробат».

Выстаўка «Непарадны партрэт» праходзіла ў адным з непарадных памяшканняў музейнай установы. Шэры, пазбаўлены акон пакойчык, з цемры якога спакушална пабліскала шкло фотарамак, сустрэкаў глядачоў праз адзіны дзвярны праём. Выбар гэткай прасторы (на першы погляд, неспрыяльнай для размяшчэння экспазіцыі) зусім не выпадковы. Нягледзячы на тое, што працэс стварэння аналагавай фатаграфіі ўяўляе сабой літаральна «пісанне святлом»,

самі творы нараджаюцца, як вядома, у змрочку праявочнай лабараторыі, рысы якой лёгка ўгадваюцца ў выставачнай зале.

Акрамя таго, ізаляванае памяшканне з глухімі сценамі і толькі аднымі дзвярыма добра стасуецца з прынцыпам дзеяння камеры-абскуры — бадай, найстаражытнейшай прылады для перадачы аптычнай выявы аб'ектаў. І нездарма літаральны пераклад яе лацінскай назвы — «цёмны пакой»... У цалкам святлонепранікальнай ёмістасці (ад невялікай скрыні да паўнавартаснага памяшкання) прарабляецца малюсенькая адтуліна, праз якую выява праецыруецца на супрацьлеглую сценку ёмістасці. Гэтаксама і на нядаўняй выстаўцы работы занялі тры менавіта процілеглыя «адтуліне» сцяны.

Не трэба і казаць, што камера-абскура стала правобразам фотаапарата як такога. Да таго ж прынцып яе работы пакладзены ў аснову цэлага сямейства фатаграфічных прылад — пінхолаў. Каб сканструяваць пінхол, унутры камеры на шляху праекцыі змяшчаюць святлоадчувальны элемент. У «абскурнай» выставачнай прасторы такім элементам магла б лічыцца фотарамак. Адпаведна, стаўшы перад уваходам (той самай «адтулінай»), чалавек убачыць уласныя праекцыі, уласныя «непарадныя партрэты». Ды што казаць! У любым творы мастацтва рэцыпіент, вядома ж, шукае ў першую чаргу самога сябе.

Партрэт жа, як ніякі іншы жанр, спрыяе такому пошуку. Можна нават сказаць, што ў наведвальнікаў фотавыстаўкі была магчымасць прымераць на сябе ажно дваццаць тры біяграфіі — па колькасці прадстаўленых у экспазіцыі работ. У гэтых адносінах асобна вылучаецца твор 1991 года пад бытанай назвай «9.91-6-[10]» ад карыфея

сучаснай беларускай фатаграфіі Ігара Саўчанкі. З рамкі на глядачоў «пазірае» чалавек, у якога на месцы твару — экзистэнцыяльная белая пляма. І няхай гэта звычайнае супадзенне (ці ўсё ж не?), але, глядзячы на адбітак з пэўнага ракурсу, можна ўбачыць на ім уласнае аблічча.

І без таго шматзначная работа (яна ўвайшла ў серыю фотамастака з кра-самоўнай назвай «Без твару») на мінулай выстаўцы набыла новае гучанне ды абрасла кантэкстам. Так, адным з яе найбліжэйшых суседзяў стаў партрэт самога Ігара Саўчанкі, зроблены

і камеры-абскуры заключаецца ў тым, што безназоўны твор Кацярыны Гуртавой, наогул кажучы, зняты пры дапамозе пінхола.

Трэба зазначыць: падобных сэнсавых перасячэнняў, тонкіх дэталей і намёкаў выстаўка «Непарадны партрэт» выявіла шмат. Выпадковых работ тут не было, а іх размяшчэнне строга падпарадкоўвалася задуме куратара Уладзіміра Парфянка, чый твор таксама экспанавалася. Пачынаючы ад таямнічага «Купалля» 1992 года Сяргея Брушко і заканчваючы абсалютна геніяльным «Натхненнем дантыста» 1966 го-

Кірыль Ганчароў, без назвы, канец 1980-х.

Віктар Бутра «Натхненне дантыста», 1966 г.

да заслужанага мэтра Віктара Бутры, выставачны праект стаў спробай з вядомых (часам нават хрестаматычных здымкаў) скласці абагульнены партрэт беларускага фотамастацтва.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Экспедыцыя па сямейных альбомах

Фотавыстаўка «Непарадны партрэт» — не першае і, спадзяёмся, далёка не апошняе мерапрыемства, зладжанае ў межах асветніцкага праекта «Археалогія беларускай фатаграфіі». Малавядомая даследчая ініцыятыва, якая стаіць на падмурку галерэі візуальных мастацтваў NOVA (найменне таксама фігуравала ў матэрыяле вышэй), апроч усяго, перакопвае сямейныя альбомы ў пошуках скарбаў. Тлумачым масаваму чытачу, чым займаюцца «фотаархеологі», ды мімаходам знаёмім з гісторыяй суполкі з астранамічнай назвай, якая перастала існаваць без малага дзесяцігоддзе назад.

Першыя старонкі ў летасіце асветніцкага праекта «Археалогія беларускай фатаграфіі» з'явіліся ў 2013 годзе — практычна адразу пасля закрыцця сталічнай галерэі NOVA. Уладзімір Парфянок, кіраўнік і галоўны натхняльнік галерэі, адчуўшы, што за няпоўныя дваццаць гадоў канцэпцыя стаячынараўнай установы вычарпала сябе, вырашыў сканцэнтравачь свае намаганні ў іншым напрамку. Фармаат беспрытульнага добраахвотнага аб'яднання падказала ўласнае дзецішка: галерэя NOVA на той момант існавала ў двух вымярэннях — рэальным (з прапскай у Цэнтры фатаграфіі) і віртуальным (нідзе, але б'юсоў).

Кажучы астранамічнымі тэрмінамі, «Археалогія беларускай фатаграфіі», такім чынам, уяўляе сабой сціпаную NOVA. Адцяўшы кавалак

ад свайго брата-гіганта, новая зорка выйшла са стану непакую і ператварылася ў звычайнага (ды не зусім) белага карліка. Адпаведна, даследчы праект Уладзіміра Парфянка можа лічыцца калі не прадаўжальнікам, то наступнай інкарнацыяй легендарнай мінскай галерэі візуальных мастацтваў. Мае сэнс неадоўга спыніцца на гісторыі дадзенай культурнай установы, надзвычай важнай не толькі для айчынага галерэйнага руху, але і для развіцця беларускага мастацтва наогул.

NOVA ўпершыню ўспыхнула ў снежні 1996 года на базе Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Янкі Купалы. Ад самых першых дзён каманда заявіла аб сабе як аб сур'ёзнай арганізацыі, накіраванай на вытворчасць сэнсаў. У хуткім часе з'явіліся прыхільнікі, прызнанне ў прэсе, а пазней — і высокая рэпутацыя ў прафесійным асяроддзі. У такім фармаце галерэя візуальных мастацтваў (найбольшая ўвага ўдзялялася

менавіта фота) праіснавала да 2009 года. Пасля кароткай паўзы, у 2011-м, яна нарадзілася зноў — на базе мінскага Цэнтра фатаграфіі. Нарадзілася, каб яшчэ праз два гады другі ж раз памерці...

Дык хто такія нарэшце «фотаархеологі» і чым яны займаюцца? Пачаць трэба з таго, што здымак — найкаштоўнейшы артэфакт, які нярэдка расказвае аб той ці іншай эпосе нашата больш, чым некалькі матэрыяльных сведчанняў могуць сказаць разам. А гэта не ў апошнюю чаргу абумоўлена тым, што фотаздымкі (асабліва амагарскія), як правіла, фіксуюць людзей у моманты выканання прывычных сацыяльных рытуалаў. Даследчы праект «Археалогія беларускай фатаграфіі» якраз прывесчаны вывучэнню і каталагізацыі «вернакулярнай, амагарскай і малавядомай беларускай творчай фатаграфіі».

Калекцыя праекта налічвае каля 400 фотаадбіткаў аўтараў розных пакаленняў. Вялікі электронны архіў пакінула пасля сябе і галерэя NOVA (больш за 2000 выяў). Акрамя таго, калекцыя «Археалогіі» пастаянна папаўняецца за кошт «экспедыцый» па сямейных альбомах беларусаў. У выніку правядзення гэтых рашукаў робяцца тэматычныя падборкі, найбольш цікавыя работы з якіх адбіраюцца на выстаўкі. У межах ініцыятывы было зладжана з дзясятка выставачных праектаў, кожны з якіх вылучаўся нестандартным падыходам — ад экспазіцыі каларовых слайдаў Элеаноры Язерскай у 2016 годзе да навагодняга цыкла «Калі ялінкі былі вялікія» са «снэпшотамі пад ёлкай» (2017—2019).

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Афішы некаторых выставак у межах праекта «Археалогія беларускай фатаграфіі».

Каб больш такіх «скамарохаў»

Фота з сайта culture.ru

Знакаміты кампазітар, заснавальнік рускай класічнай музыкі Міхаіл Глінка паходзіў са старажытнага беларускага шляхецкага роду. Першы з гэтага роду, чыё імя захаваўся ў дакументах, — Віктарын Уладзіслаў, якому кароль польскі і вялікі князь літоўскі Уладзіслаў IV падарыў маёнтак у Смаленскім ваяводстве. Гэты Глінка ў 1569 годзе прыняў падданства Масковіі. Дзед будучага кампазітара даслужыўся да секунд-маёра, а яго сын Іван — капітан. Звольніўшыся з войска, у жонкі ўзяў дачку суседняга памешчыка, таксама Глінкі, Жэню. Першае дзіця не ўберагло, хлопчык неўзабаве памёр. 1 чэрвеня 1804 года на самым досвітку нарадзіўся другі, названы Міхаілам. Адбылося гэта ў сяле Наваспаськім Ельнінскага павета Смаленскай губерні.

Што наспяваў салавей

З маленства яго прыцягваў свет музыкі. Калі бацькі ў нядзелью бралі ў царкву, захапляўся перагукваннем званой. Пасля вяртання «іграў» на медных газах. Калі падрос, яго вабілі святочныя гуляні, на якія запрашалі прыгонных музыкаў дзядзькі, брата яго маці, Апанаса Андрэвіча, які і сам захапляўся музыкай. Міша падыгрываў ім на маленькай скрыпцы, флейце.

Бацька, хоць і быў не супраць таго, каб зрабілі іх, усё ж гэта не ўхваляў: «Не дарэмна салавей заспяваў пры яго нараджэнні ля акна, вось і атрымаўся скамарох». Марыў, каб сын звязаў свой лёс з дзяржаўнай службай. Узрадаваўся, калі даведаўся, што пры Галоўным педагогічным інстытуце ў Пецярбургу адкрываецца Шляхетны пансіён. Выпускнікі яго маглі і далей вучыцца па абранай спецыяльнасці ці адразу станацца службоўцамі. У гэтую навучальную ўстанову Міша і паступіў.

Дзе каханне — там і вальс

Але бацька ўсё ж аплаціў яму заняткі па музыцы, якія праводзіліся дадаткова. Міша не прапуская музычны прэм'еры і спектаклі, на канікулах у Наваспаськім і суседнім Шмакаве з вясцоўцамі ладзіў карагоды, знаёміўся з фальклорам. Быў упэўнены, што пазней асобныя мелодыі выкарыстае ў сваіх творах. А што стане кампазітарам — не сумняваўся. Паскорыла гэта... каханне.

За тры месяцы да заканчэння пансіёна нечакана пазнаёміўся з дзядзькай, якая таксама захапілася музыкай і хораша спявала. Калі ж даведаўся, што ёй падабаецца опера аўстрыйскага кампазітара і дырыжора Ёзафа Вайтля «Швейцарскае сямейства», напісаў на тэму гэтага твора варыяцыі. Натхнёны яе пахвальбой, «падступіўся» і да Вольфганга Моцарта. А пасля з'явіўся і яго ўласны твор — вальс для фартэпіяна. На гэтым каханне і скончылася. Хто яна — невядома. Ва ўспамінах яе імя не назваў.

Бадай, пайшоў бы служыць у Замежную калегію. Чын дзясятага класа, атрыманы пасля заканчэння пансіёна, даваў такое права. Але ад нараджэння быў хваравіты. А тут магчымацца на Каўказе падлячыцца мінеральнымі водамі. Праўда, лячэнне няшмат дапамагло. Затае пазнаёміўся з мясцовымі песнямі. Неаднойчы назіраў каўказскія танцы. Слухаў легенды і паданні. Пазней гэта прыдалося ў напісанні оперы «Руслан і Людміла».

А бацька ад свайго не адступаўся. Ніякай музыкі — толькі сур'ёзны занятак. Паслухаўшыся яго, у маі 1824 года стаў памочнікам сакратара ў канцэлярыі Савета шляхоў зносін. І не прагадаў. Працаваў толькі гадзін пяцьшэсць у дзень. Работы на дом не давалі. На дзяжурствы не прызначалі. Па вечарах часта наведваўся да старых і новых знаёмых. Якіх, здагадацца няцяжка. Канешне ж, тых, хто любіў музыку. Там нярэдка і сам выконваў класічныя творы. Пісаў раманы на свае любімыя вершы.

Аднакурнік па Шляхетным пансіёне Леў Пушкін пазнаёміў з Аннай Керн. Гэта ёй, як вядома, яго старэйшы брат Аляксандр Сяргеевіч прывяціў знакаміты верш «Я помню чудное мгновенье». Пазней, улетку 1828 года, Міхаіл Глінка пазнаёміўся з Антонам Дэльвігам. На музыку паклаў яго вершы «Ах ты, ночь ли, ноенька» і «Дедушка, — девицы раз мне говорили...». Часта сустракаўся і з Аляксандрам Пушкіным. Неўзабаве з'явілася і першая іх песня «Не пой, красавица, при мне».

А з Саветам шляхоў зносін развітаўся нечакана. Не апраўдаў спадзяванняў генерала Івана Гарголі, які хацеў адну з трох сваіх дачок аддаць за яго за муж. Пасля гэтага на рабоче пачаліся прыдзіркі. Не жадаючы трыццаць іх, падаў прапанову аб адстаўцы.

Слухаў фіна для балады... фіна

Міхаіл Іванавіч заўсёды любіў падарожнічаць. Маючы вольны час, паехаў на знакаміты вадаспад Іматры. Пазнаёміўся з фінам, які ведаў рускую мову. Ад яго пачуў мелодыю, якую пасля выкарыстаў у баладзе фіна ў оперы «Руслан і Людміла». Гэта не першы падобны выпадак. Адна з песень у выкананні сакратара персідскага прынца Хазрэва-Мірзы таксама загучала ў гэтым творы, стаўшы асновай для хору «Ложится в поле мрак ночной».

А здароўе ўсё пагаршалася. 25 красавіка 1830 года паехаў падлячыцца ў замежных лекараў. Брэст, Дрэздэн, Франкфурт, Лазана, Жэнева... У Мілане затрымаўся даўжэй. Хацеў паслухаць вядомых выканаўцаў. Узіць урокі музыкі ў мясцовых спецыялістаў. Не звяртаў увагі на тое, што адчувае сябе блага.

У Італіі жыў каля трох гадоў. Плённым было і знаходжанне ў Берліне. Напісаў фартэпіяныя варыяцыі на тэму рамана Аляксандра Аля'ева «Салавей», а таксама іншыя творы. Не заспеўшы бацьку жывым, больш за месяц пражыў у Наваспаськім. Потым была Масква, дзе нарадзіўся адзін з найлепшых яго раманаў «Не называй ее небесной» на словы Мікалая Паўлава. Канчаткова акрэслілася і задума оперы «За цара», цяпер вядомая як «Іван Сусанін».

Дарэчы, і спачатку яна так называлася. Аднак сябры прапанавалі Міхаілу Іванавічу прысвяціць яе імператару. Калі Мікалай I завітаў на адну з рэпетыцый, музыка яму спадабалася. Падышоў, ласкава загаварыў. У гэты час Міхаіл Глінка і папрасіў дазволу на прысвячэнне. Але цар прапанаваў назву «Жыццё за цара». Чарговая гаворка адбылася ў снежні 1836 года. Мікалай I, зайшоўшы пасля спектакля за кулісы (прэм'ера адбылася 27 лістапада таго ж года), сказаў яму:

— Глінка, я маю да цябе просьбу і спадзяюся, што ты не адмовіш мне, — і прапанаваў стаць капельмайстрам прыворнай капэлы. Прасцей кажучы — яе кіраўніком.

У капэле працавала не адна сотня спевакоў. Склад пастаянна палпаўняўся. У красавіку 1838 года Міхаіл Глінка паехаў на Украіну шукаць новых пецючых. Там і ўзяўся пісаць оперу «Руслан і Людміла», задумай якой жыў даўно. За год да гэтага канчаткова сюжэт яму падказаў драматург і рэжысёр Аляксандр Шахаўскі. Але асабліва падштурхнула гібель Пушкіна. На яго смерць адгукнуўся песняй Баяна, якая ўвайшла ў оперу.

Пісаў і раманы. Адзін з іх — «Если встречусь с тобой», — пакладзены на музыку аднайменны верш Аляксея Кальцова, прывяціў Кацярыне Керн — дачцэ Анны Керн. Як Пушкін захаваўся ў яе, так Глінка — у Кацярыне. Можна, яшчэ і мацней. На верш «Я помню чудное мгновенье» таксама напісаў музыку і прысвяціў... Канешне ж, Кацярыне Керн. Атрымаўшаецца, што дзве Керн у адным творы.

На «Руслана і Людмілу» пад прымусам

Праца над «Русланам і Людмілай» зацягнулася. Аднак дзіўна не гэта, а тое, што прэм'ера правалілася. Толькі Феранц Ліст, які якраз знаходзіўся ў Пецярбургу, ацаніў яе па заслугах. Пасля гэтага ён зацікавіўся вялікім князем Міхаіла Паўлавіч. Аднак засліўчы не спыняліся. Кампазітар і педагог Уладзімір Кашпераў, даўні прыяцель Глінкі, прыводзіў такі прыклад: «...Паміж афіцэрамі неаднойчы паўтаралася фраза: "Глядзі не пападзіцца на чымнебудзь — а то цябе пашлюць «Руслана Людмілу» слухаць". Гэта фраза паўтаралася, бо яна была прамоўлена адной з упльвовых асоб».

Такую несправядлівасць Міхаіл Іванавіч успрымаў вельмі балюча. Разумеў, што «Руслан і Людміла» — вялікі творчы акт. Час усё паставіць на сваё месца. Але да гэтага трэба дажыць. У ліпені 1844 года адправіўся ў доўгатэрміновую паездку за мяжу. У Парыжы пазнаёміўся з Гектарам Берлізам — найвыдатнейшым французскім кампазітарам, дырыжорам, музычным пісьменнікам. Сустрэліся не толькі два вялікія таленты, але і людзі ў многім блізкага творчага лёсу.

Неадзначна крытыка адзывалася і пра Берліза. Ацэнкі былі розка супрацьлеглыя. Ад поўнага прызнання да гэткага ж адмаўлення. Глінка шчыра захапляўся яго талентам. У сваю чаргу Берліз даў некалькі канцэртаў, у якіх пазнаёміў французскую публіку з некаторымі яго творами. Глінка адважыўся даць і свой канцэрт. Зала была перапоўнена.

Ці глупства вечнасць?

Пасля ажыццявіў і сваю даўнюю мару — паехаў у Іспанію. Больш за два гады знаёміўся з нацыянальнымі танцамі, песнямі. Вывучаў звычкі і быт іспанцаў. Аднак напісаў толькі вядомай сімфанічнаму ўверцюру «Арагонскае палыванне» і «Ноч у Мадрыдзе».

Пасля вяртання жыў у Наваспаськім, Смаленску. Потым зноў паехаў у Варшаву, дзе напісаў сваю знакамітую «Камарынскую». Яе высока ацаніў Пётр Чайкоўскі, які зазначыў, што ў гэтым творы Глінкі «як дуб у жолудзе, схавана ўся руская сімфанічная школа». Але і ў Варшаве не затрымаўся. Прыязджаў на пахаванне маці. Аб'ездзіў амаль усю Францыю. У нечым нагадваў перакаці-поле. Шукаў пэўны прыстанак і не знаходзіў яго. Не давеў да канца і шмат з таго, што задумаў. Не закончыў, прынамсі, вялікую сімфонію для аркестра «Тарас Бульба» і невядомую оперу «Двумужніца». Сюжэт апошняй быў узяты з волжскага быту. Знайшоўся нават нейкі аўтар лібрэта.

Фота з сайта culture.ru

Работа Ільі Рэпіна «Міхаіл Глінка падчас напісання оперы «Руслан і Людміла» (фрагмент), 1887 г.

Фота з сайта ossetia-culture.ru

Сцэна са спектакля «Іван Сусанін».

27 красавіка 1896 года выехаў з Пецярбурга, дзе тады знаходзіўся, у Берлін. За два дні да гэтага Уладзімір Стасу параіў сястры Міхаіла Іванавіча сфагтаграфавань яго. Партрэт Глінку спадабаўся. «Надзвычай падобны», «дзівосны» — так паставіўся да здымка. Ні сам ён, ні сястра, ні Стасу не здагадаліся, што гэта яго апошні партрэт. Не ведаў Глінка і таго, што раманс «Не говори, что сердцу больно» — яго апошні твор у гэтым жанры.

У канцы ж снежня 1856 года (па новым стылі 9 студзеня 1857-га) адбылася важная для яго падзея. У каралеўскім палацы ладзіўся парадны канцэрт. На ім выконвалася і трыя з оперы «Іван Сусанін». Выйшаўшы пасля канцэрта, усхваляваны, разгарачаны, прастудзіўся. На другі дзень злёг. Не мог абыходзіцца без дапамогі. Калі становілася крыху лепш, спрабаваў жартаваць. Вечарам 14 лютага 1857 года нечакана загаварыў пра вечнасць, прамовіўшы, што ўсё гэта глупства. У ноч з 14 на 15 лютага яго не стала.

У нямецкай зямлі спачываў нядоўга. 22 мая 1857 года труну з цела пародам даставілі ў Пецярбург. Праз два дні знайшоў свой вечны спачын на могілках Аляксандра-Неўскага манастыра. Тады ж на яго магіле з'явіўся і помнік. А ў 1885 годзе велічны манумент быў пастаўлены ў Смаленску. Узвялі яго за сродкі, сабраныя па ўсенароднай падпісцы. Міхаіл Іванавіч стаіць у поўны рост. Надпіс на п'едэстале: «Глінке — Россия». Не забывае яго і Беларусь. Памятае як аднаго з самых выдатных людзей, чые карані на нашай зямлі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Самае неверагоднае, што мы можам адчуць, — таямніца, лічыў Альберт Эйнштэйн. Гэта крыніца ўсякага сапраўднага мастацтва і навукі. Таямніца часта асацыіруецца з ноччу, якую супрадаваюць пуды, мары, адкрыцці, рэдкія з’явы прыроды... Напрыклад, ноччу назіраецца такое дзіўнае прыгожае відовішча, як паўночнае ззянне. Ubачыць яго — зааветнае жаданне любога вандроўніка ў Арктыку. Думаецца, гэта наймацнейшыя ўражанні, ды, на жаль, мала каму дасягалыны. Зрэшты, у нашым культурным асяроддзі ёсць штосьці падобнае, што падорыць феерверк эмоцый. «Бібліяноч» — час пачуццёвасці і адкрыццяў, якія, быццам паўночнае ззянне, пераліваюцца рознымі адценнямі натхнення: зялёнымі, фіялетавамі, блакітнымі, а часам — жоўтымі, чырвонымі... Хочаце пераканацца — тады гайда ў вірцікавостак сёлетняга «культурнага паўночнага ззяння»!

Запрашае пушкінскі бал

Упершыню акцыя «Бібліяноч» (а спярша «Ноч у бібліятэцы») прайшла ў нашай краіне ў 2015 годзе ў дзіцячай бібліятэцы № 10 Мінска. Хутка акцыя набрала абароты і ладзілася штогод, збіраючы прыхільнікаў. Але праз пандэмію вымушана была ўзяць тайм-аўт, ды, на шчасце, вярнулася праз два гады. Такім чынам, сёлета ў нашай краіне панавалі сем (у Мінску) і адна (у Брэсце) бібліяночэй

што бібліятэка як сацыяльны інстытут будзе пашыраць свой функцыянал, у тым ліку сацыякультурны. Чытачы і карыстальнікі не павінны забываць пра тое, што бібліятэка — самы надзейны сродак атрымання інфармацыі, даводзіць Таццяна Кузьмініч: «Але ж гэта месца, дзе можна і адпачыць. Не хочацца, каб пра бібліятэку складалася ўражанне толькі як пра штосьці ўтылітарнае. Бібліятэка — гэта сучасна. І сённяшні бал — таму сведчанне.

Пёўнер і канцэртмайстар Святлана Жыгала, якія, выконваючы старажытныя раманы, падарылі перажыванні гарачых пачуццяў і палкіх прызнанняў.

Штучны інтэлект побач

Адрамантыкі — да навукі. У бібліятэцы Брэскага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта «Бібліяноч» наблізіла будучыню. Мяркуюць самі: акумуляры віртуальнай рэальнасці і роботы — рызыка сёлетняй дзеі ў БрДТУ. Прыйсці ў бібліятэку, каб перанесціся ў віртуальны свет, прычым цалкам бясплатна, — чым не цуд?! З дапамогай акумуляраў віртуальнай рэальнасці можна трапіць у іншы горад, краіну, спусціцца на марское дно ці нават адправіцца на іншую планету і, галоўнае, разгледзець усё ў драбноткіх дэталях. Чалавек у такіх акумулярах здольны бегаць, скакаць, дакранацца да прадметаў — і заўсёды будзе знаходзіцца ў цэнтры падзей. Але, што важна, прымяненне акумуляраў не абмяжоўваецца толькі

Ілья Пёўнер выконвае раманы.

Ноччу цуды крочаць

і безліч варыянтаў спазнаць штосьці новае. Не абыйшлося без сюрпрызаў і прыемных неспадзяванняў. Згадзілася, бал звычайна мы прывыклі бачыць у оперным тэатры... А гэтым разам ён у... кніжніцы! Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна ўвасобіла мары рамантыкаў: пераступаючы парог установы, наведальнікі чулі гукі палацэза і шоргат сукенка прыбраных дзяўчат.

— Цудоўна, што бал прыйшоў у бібліятэку, якая дадаткова стварае, узаўляе эпоху, як бачым, не толькі з дапамогай літаратуры, — адзначае вучоны сакратар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Таццяна Кузьмініч. — Таму бал, арганізаваны нашай кніжніцай, — таксама частка інфармацыйнага асяроддзя, дзе кожны знойдзе для сябе штосьці цікавае. Тут падсілкуецца чалавек творчы, той, хто неабяковы да гісторыі сваёй краіны, да кантэнту той эпохі. У гэтым плане бібліятэка аб’ядноўвае інфармацыйную прастору, якая складаецца са шматлікіх друкаваных крыніц, рукапісных, відэамаатэрыялаў, музыкі, танцаў.

Бібліятэка пашырае гарызонты, прапапоўвае не толькі кнігу, але і актыўны рэлакс. Але ці не губляе яна, такім чынам, свае асноўныя функцыі ў пагоні за модай рэлаксу, забаў?

— Гэта ж добры пярэднік для бібліятэкі, прасоўванне яе, — пераканана Таццяна Кузьмініч. — Любы наведвальнік павінен ведаць: тут цікава. Тут ты можаш пачуць, паслухаць, убачыць і, самае галоўнае, паўдзельнічаць. І сябе рэалізаваць. А мы прывыклі, што бібліятэка прадугледжвае нейкую пасіўнасць. Мы ж заклікаем да актыўнасці. І спадзяемся,

Фота са старонкі бібліятэкі БрДТУ ў vk.com

Акумуляры віртуальнай рэальнасці — ноу-хаў для наведвальнікаў.

Атмасферу балу і саму дзею стварыў ваенна-гістарычны клуб «Фузільеры-грэнадзёры Імператарскай гвардыі». Перад наведвальнікамі паўстала рэканструкцыя старажытнага балу XIX стагоддзя, дзе распарадчыкам стаў гісторык Дзмітрый Ракаў.

Паланэз... Кругавы вальс, у якім не трэба вальсшаваць. Полька-тройка, дзе кавалеры запрашаюць адразу дзвюх дам. Французская кадрыля. Контрданс герцага Кентскага... Танцавальная праграма уразіла!

— З Мінскай абласной бібліятэкай імя А. С. Пушкіна мы супрацоўнічалі і раней. Праводзім тут перыядычна танцавальныя заняткі, я чытаю лекцыі, — расказвае Дзмітрый Ракаў, кіраўнік ваенна-гістарычнага клуба «Фузільеры-грэнадзёры Імператарскай гвардыі». — У гэтай сферы я ўжо 12 гадоў. А з бібліятэкай супрацоўнічаем некалькі гадоў. Вельмі важна, што тут ёсць вялікая ўтульная зала.

Добра, што бібліятэка дае магчымасці для ўсебаковага развіцця наведвальнікаў, у тым ліку з дапамогай танцаў, лічыць Дзмітрый Ракаў: «Такім чынам мы лепш паглыбляем у эпоху, бо адна справа, калі ты чытаеш пра бал Наташы Растовай, і зусім іншая — калі сам спрабуеш штосьці станцаваць. Тады іншыя адчуванні і разуменне эпохі. Спасцігаем новае не толькі праз чытанне, але і праз танец, мастацтва».

Наталіца мастацтвам, але ўжо музыкі, дазволілі саліст (барытон) Вялікага тэатра Беларусі Ілья

забаўляльнымі мэтрамі. Ужо сёння ўладальнікі Імператарскай гвардыі, знаходзячыся на зямлі, могуць кіраваць траекторыяй палёту сваёй прылады. Прымяненне акумуляраў віртуальнай рэальнасці знаходзіць месца ў любой сферы чалавечага жыцця, у нашым выпадку — у сацыякультурнай.

А як вы сабе ўявіце змаганне са штучным інтэлектам? У БрДТУ наведвальнікі скарысталіся такой магчымасцю — нездарма тэма бібліяночы тут — «Штучны інтэлект супраць інтэлекту чалавека». Папярэднічала бітве знаёмства з робатам: той ноччу ён быў у якасці экскурсавода. І, уявіце, не толькі сустракаў гасцей, але і чытаў прытчы. Ці не варта насцярожыцца бібліятэкарам? Канкурэнт?

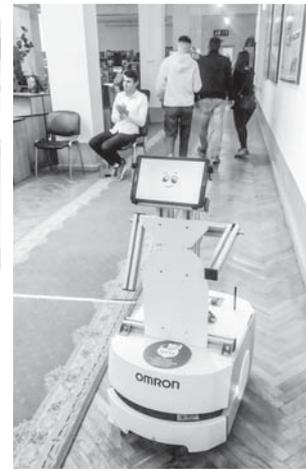
Беручы гэта пад увагу, напрыклад, адрагавалі ў прафесійнай кузні кадры. Так, у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў на факультэце інфармацыйна-дакументных камунікацый уводзіць новыя спецыяльнасці «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць (лічбавізацыя)» і «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць (аналітыка)». Актualнасць адкрыцця новых напрамкаў у падрыхтоўцы бібліятэчных спецыялістаў не выклікае сумнення: многія

тавары і паслугі перамяшчаюцца ў віртуальную прастору, тэхналагічная рэальнасць задае мабільнасць. І цяпер бібліятэкар павінен сам умець ствараць лічбавыя рэсурсы, не кажучы ўжо пра аналіз існуючага кантэнту. Вось дзе і спатрэбяцца веды па напрамку «Аналітыка». Без лічбавых кампетэнцый сёння абыйсціся немагчыма, прытым ва ўсіх сферах. Нездарма яшчэ ў 2017 годзе выйшаў Дэкрэт Прэзідэнта

Рэспублікі Беларусь «Аб развіцці лічбавай эканомікі». Распаўсюджанымі становяцца майстар-класы па розных напрамках праграмавання, у тым ліку як рабіць боты для ўсюдыснага Telegram, адным словам — як найлепш прэзентаваць сябе ў эпоху digital. Дарэчы, паслугамі робата карыстаюцца і ў галоўнай кніжніцы краіны: у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі з дапамогай адмысловага сканера-робата алічбоўваюць дакументы. І, трэба адзначыць, вельмі паспяхова.

Рабатызаваная адкрывае новыя магчымасці для бібліятэчна-інфармацыйнага абслугоўвання. І ў БрДТУ гэта яскрава засведчылі. Госці маглі пазмагацца з шахматынымі роботамі, наведваць майстар-клас «Праграміст на гадзінку».

Атрымаўшы цесныя кантакты з роботам, нельга не задумацца над каштоўнасцю жывых зносін адзін з адным. А гэта з лішкам дае суперкарысна і прадукцыйна

Робат-гаспадар «Бібліяночы» ў БрДТУ.

Фрагмент французскай кадрылі.

Баль аб’ядноўвае.

акцыя «Бібліяноч», якая дазваляе, што сучасная кніжніца — цэнтр новага, пазітыва, а яшчэ — месца актыўнасці і, вядома, прыемных цудаў!

Наталія СВЯТЛОВА, фота аўтара

Простыя рэчы

«Тое, што назаўжды застанецца марай»

Алёна Папко — чулівы, тонкі лірык з Берасцейшчыны, аўтар прозы і перакладаў. Яе вершы не раз друкаваліся ў нашым выданні, а летас пабачыў свет аўтарскі зборнік «Мой сад». Сёння Алёна распавядае пра хобі, што з'яўляецца для яе крыніцай натхнення і дапамагае зняць стрэс пасля нялёгкага працоўнага дня. А працуе яна настаўніцай англійскай мовы ў школе.

Фота з асабістага архіва А. Папко.

Алёна Папко.

— Як узнікла ідэя размаляваць карціны па нумарах?

— Зацікавілася незвычайным заняткам даўно, калі «размаляўкі» паўсюдна пачалі з'яўляцца ў продажы. Тады і ўзнікла жаданне паспрабаваць сябе ў нечым новым. Пачытала водгукі на старонках сеціва і вырашыла, што гэтая тэхніка жывапісу мне падыходзіць. Памятаю, як, захапіўшыся сваёй першай карцінай, згубіла нават адчуванне часу. Размалявала яе да глыбокай ночы, нягледзячы на тое, што раніцай патрэбна было ўставаць на працу. Не ведаю, недахоп гэта альбо перавага майго характару, але калі знаходжу сабе занятак, які цікавы, дык «ныраю» ў яго з галавою. Пакуль на гарызонце не пачне абмалёўвацца вынік, не супакойваюся. А ў выпадку карцін з нумарамі мне карцела дазнацца, ці сапраўды я ў рэшце рэшт атрымаю тое, што было абяцана вытворцам. Так, я неярліва напайняла гатовыя контуры колерамі. Дарчы, нічога складанага. Старалася рухацца ад светлых адценняў да цёмных, як рэкамендавалі ў сеціве. І мая карпатлівая праца дала плён. Тады я ўпэўнілася, што тэхніка сапраўды працуе, і любі, у каго,

на жаль, няма мастацкіх здольнасцей, можа адчуць сябе на некаторы час мастаком і наблізіцца да тых перажыванняў, якія ахопліваюць стваральнікаў мастацкіх палотнаў.

Назваць сябе мастаком язык не павернецца, бо размаляваць — не пісаць. Але калі праводзіць паралель паміж мастаком і пісьменнікам, то агульнага шмат. Па-першае, яны ствараюць новы свет, адраваючы яго герояў патрэбнымі якасцямі. Толькі мастак робіць гэта праз спалучэнне фарбаў, а пісьменнік — праз сілу слоў. Па-другое, і адзін, і другі ўкладваюць у твор частку свайго жыццявага побытку. У адваротным выпадку глядач альбо чытач заўважаць халтуру. А калі напісанае насамрэч перажыта, — а радасць і боль у ім не штучныя, — дык абыхаваем да таго мала хто застаецца.

— Гэты занятак добра здымае стрэс...

— Сапраўды, карціны па нумарах — даволі добрая метадыка, каб прывесці нервы ў парадак пасля напружанага дня і пры гэтым адпачыць не толькі фізічна, але і маральна. Улічваючы, што я па прафесіі настаўнік, разгрузка пасля працоўнага дня паграбавецца. Таму тым, хто шукае спосаб вярнуць душэўную раўнавагу, раю размаляваць. Канешне, усё залежыць ад абставін і ўнутранага голасу: калі ён кажа «маляваць» — значыць, маюцца і атрымліваецца ад гэтага асалоду. А калі настойліва паграбуе заняцка прыборкай у кватэры — таксама не супраціўляцца. Фізічная праца бывае даволі карыснай і дапамагае абстрагавацца ад цяжкага працоўнага дня, прывесці думкі ў парадак! Таму дзейнічайце і аддавайце перавагу таму, што вам бліжэй.

— Што дае табе тваё захапленне для літаратурнай творчасці? Натхняе на нейкія думкі, вобразы?

— Не без гэтага. Пісьменнік заўсёды стараецца адшукаць нешта незвычайнае ў простым, а простае — у складаным. Падчас размалявання карціны «Яркія парасоны» стала разважаць, якім чынам колер уласнага парасона чалавека атыясамліваецца з яго характарам. Звярнулася да псіхалагічных крыніц, пазнаёмілася з трактоўкамі колераў, потым правяла паралель між імі і парасонамі — галоўнымі героямі маёй замалёваккі. Так і ўзнікла «Рандэву стракатых парасонаў».

— Ты казала, што марыла навучыцца добра маляваць. Але ж зараз існуе мноства ўсялякіх курсаў і школ, нават анлайн, дзе за адносна невялікія грошы з табой будуць займацца спецыялісты...

— Калі б у сутках было не 24 гадзіны, а 48!.. Я брала б фарбы і мальберт, нататнік з алоўкам і адпраўлялася ў вандроўку па родных мясцінах. Калі-нікалі збочвала б з дарогі і пракалдвала новыя маршруты. Тое, што мяне ўражвала малявала б і запісвала. Але і тады, я, пэўна, большую частку свайго часу аддавала б літаратуры. Вельмі хочацца стварыць вартыя, карысныя.

А размаляўка карцін няхай так і застаецца — хобі, тым цікавным астраўком для адпачынку, простым, непрафесійным, куды я буду плысці на лодцы, пакінуўшы

ўсе трыюгі на берэзе будзённасці. Падлячыўшы душу і назапасіўшыся новымі ідэямі, зноў вяртацца ў кругаварот прывычнага жыцця. Павінна быць у кожнага тое, што назаўжды застаецца марай.

Гутарыла Таша ШПАКОУСКАЯ

зваротная сувязь

Словы як ветразі

Ундзедлю і чавер увазе слухачоў канала «Культура» Беларускага радыё — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Людмілы Рублёўскай «Золата забытых магіл».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе аповесць Васіля Быкава «Пайсці і не вярнуцца». У «Радыёбібліятэцы» — раман Эрыха Марыі Рэмарка «Трыумфальная арка». У праекце «Літаратурныя гісторыі» у вачэрнім эфіры выхадных слухачоў каюць апавяданні.

Для аматараў паэзіі ў суботу і нядзелю прагучаць вершы Аркадыя Моргакі. Змест перадачы «Радыётэатр плюс» складуць дзве часткі радыёверсіі спектакля «Кар'ер» паводле Васіля Быкава (да Дня Перамогі).

Юным прыхільнікам мастацкага вянчання канал «Культура» прапануе ў выхадныя «Дзіцячы радыётэатр» з пастаноўкамі з фонду. Штотвеч у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленчых.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі

і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду ў радыёверсіі тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы» гэтым разам гутарка з дырэктарам Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Ірынай Маісц.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

11 мая — на чарговае пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» (вул. Слабадская, 27) (16.00).

11 мая — на спектакль Мінскага гарадскога тэатра паэзіі, прысвечаны Дню Перамогі, у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) (17.30).

13 мая — на творчую сустрэчу Міхася Папкоўскага з вучнямі СШ № 189 (вул. Гараўца, 14) (13.00).

7 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Дружыны (1922—2013), опернага спевака, заслужанага артыста БССР.

7 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Тадэвуша Кін-Камінскага (1922—1968), акцёра.

7 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Яўгена Красоўскага (1937—2004), жывапісца, педагога.

7 мая 85 гадоў спаўняецца Надзеі Дзмітрыевай, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

8 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Юрыя Сідарава (1927—2004), акцёра, народнага артыста БССР.

8 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Мікалая Тарасюка (1932—2015), мастака, самадзейнага разьбяра.

8 мая 65-годдзе адзначае Ірына Лявонава, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

9 мая — 130 гадоў з дня нараджэння Міхася Мясельскага (1892—1941), беларускага гісторыка, этнографа, паэта, празаіка, публіцыста.

9 мая 95-гадовы юбілей святкуе Мікалай Назаранка, жывапісец, педагог.

9 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Анатоля Баранюскага (1937—2017), жывапісца, педагога, народнага мастака Беларусі.

9 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Валянціна Мысліўца (1937—1993), празаіка, нарысцста.

10 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Сымона Блатуна (1937—1970), паэта, публіцыста, перакладчыка.

10 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Мікалая Калініна (1937—1974), кінарэжысёра.

10 мая 80-гадовы юбілей святкуе Сяргей Панізік, паэт, перакладчык.

11 мая 75-годдзе адзначае Раіса Баравікова, паэтэса, празаік, перакладчык.

11 мая 75 гадоў спаўняецца Усеваладу Грыцкевічу, кампазітару, піяністу, мастаку.

11 мая — 75 гадоў з дня нараджэння Міколы Дзяшкевіча (1947—1971), крытыка, літаратуразнаўца.

12 мая 80-гадовы юбілей святкуе Анатоль Бароўскі, празаік, нарысцста.

12 мая 80-годдзе адзначае Мікалай Гулевіч, журналіст, публіцыст.

13 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Галіны Егарэнкавай (1942—1989), беларускай і расійскага крытыка, літаратуразнаўца.

13 мая 75 гадоў спаўняецца Вячаславу Рускевічу, жывапісцу.

14 мая — 115 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Жыноўскага (сапр. Жыдовіч) (1907—1974), цымбаліста, дырыжора, кампазітара, педагога, народнага артыста БССР, народнага артыста СССР.

14 мая 60-гадовы юбілей адзначае Алена Вашчанка, мастак.

14 мая 60-годдзе святкуе Алег Іанчаронак, кінарэжысёр.

14 мая 60 гадоў спаўняецца Андрэю Крывову, жывапісцу.

Каліандар падрыхтаваны БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная камісія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзмітрый Барсукоў
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гіналімедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарытка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарыў
Мікалай Чарнінец
Іван Чарота
Іван Шэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziasda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziasda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусі.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк 05.05.2022 у 11.00
Ум. друк. арж. 3,72
Наклад — 678

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1093
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупікасі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Гэтыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія з'яўляюцца ў публікацыі, у адпаведнасці з правадаўствам Рэспублікі Беларусі.

ISSN 0024-4686

